

Hyvinvointia tukemassa

Vanhempien kokemuksia lapsiperheiden
palveluista Uraisilla

Aija Riihimäki

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2015

Sosiaalialan koulutusohjelma ylempi AMK
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä(t) Riihimäki, Aija	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 11.06.2015
	Sivumäärä 76	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Hyvinvointia tukemassa Vanhempien kokemuksia lapsiperheiden palveluista Uuraisilla		
Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi amk perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen		
Työn ohjaaja(t) Suomi Asta, Tuomi Sirpa		
Toimeksiantaja(t) Uuraisten kunta		
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää toimeksiantajalle millaisena Uuraisilla asuvat lapsiperheet kokevat Uuraisten kunnan tarjoamat lapsiperheiden palvelut. Tutkimuksella pyrittiin nostamaan esiin palvelun käyttäjien kokemuksia palvelujen tärkeydestä, saatavuudesta ja järjestämisestä Uuraisilla. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin lapsiperheiden palvelujen saamia merkityksiä arjessa koettuun hyvinvointiin.</p> <p>Kartoitava tutkimus toteutettiin kahden eri tutkimusaineiston kautta. Palvelujen merkitystä lapsiperheiden hyvinvoinnille tutkittiin 5 pikkulapsiperheiden äideille suunnatun teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelu analysoitiin käyttäen teoriasidonnaista sisällön analyysiä. Teemahaastattelun taustaksi palvelujen käyttäjien kokemuksia kartoitettiin kyselytutkimuksella. Kyselytutkimus toteutettiin postikyselynä satunnaisotannalla Uuraisilla asuville lapsiperheille. (n=70) Kyselylomakkeiden tuloksia tarkasteltiin tilastoaineiston kuvailulla luokittelua ja taulukointia käyttäen sekä keskeisiä tunnuslukuja laskien.</p> <p>Kyselyn perusteella lapsiperheet arvioivat kaikki palvelut vähintään keskivertaisesti järjestetyiksi. Palvelua käyttäneiden arviot palvelun järjestämisestä olivat korkeampia kuin mielikuvan perusteella annetut arviot. Tärkeimmät palvelut lapsiperheille olivat koulu, lääkärin- ja sairaanhoitajan vastaanotto, neuvola ja koulukyydit. Kehittämistä kaivattiin mm. hammashoidon, mielenterveys- ja päihdehoidon ja lapsiperheiden kotipalvelun saatavuudessa.</p> <p>Äitien haastattelujen perusteella lapsiperheelle toimiva palvelu sijaitsi omassa kunnassa, ja palvelun henkilökunnassa ei ole suurta vaihtuvuutta. Palvelujen merkitys lapsiperheen hyvinvointiin rakentui kolmella tapaa; toimivat palvelut mahdollistivat arjen osa-alueiden tasapainon, auttoivat ylläpitämään ja saavuttamaan arjen tasapainoa erilaisten kriisien kohdatessa, sekä palvelut loivat arkeen turvallisuuden tunnetta olemalla tarvittaessa käytettävissä. Palvelujen varaan hyvinvointi ei kuitenkaan rakentunut, vaan lähiverkoston tuki ja muiden toimijoiden tarjoamat palvelut saivat merkittävän roolin lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lapsiperhe, arki, hyvinvointi, palvelut, peruspalvelut		
Muut tiedot		

Author(s) Riihimäki, Aija	Type of publication Master's thesis	Date 11.06.2015
		Language of publication: suomi
	Number of pages 76	Permission for web publication: x
Title of publication Supporting wellbeing Parents' experiences of family services		
Degree programme Master's degree programme in Social Welfare		
Tutor(s) Suomi Asta, Tuomi Sirpa		
Assigned by Uuraisten kunta (Uurainen municipality)		
<p>The aim of the thesis was to survey how families experienced public welfare services in Uurainen. The study focused on the importance and availability of family services, and how these services were implemented from their point of view. Another purpose of this thesis was to describe the role of public welfare services in the wellbeing of families.</p> <p>The primary data came from two sources: semi-structured interviews with mothers of small children (n= 5) and a survey addressed to a random sample of families living in Uurainen (n= 70). The results of the questionnaire were used as a background to the results of the interviews. Theory-based content analysis was used as a method to analyse the interviews. The survey results were analysed and construed by means of basic statistics and calculating certain central parameters.</p> <p>According to the results of the survey, the parents found the public welfare services fairly well organized in Uurainen. Those who had used the services gave better ratings than those who gave their assessments based on a mere notion. The most important services for the parents were schools, health-care centres, child health clinics and school transportation. At the same time they hoped for improvements in the availability of dental care, mental health, abuser care and home help services.</p> <p>Based on the mothers' interviews, well-functioning public welfare services from a family's point of view were locally available and produced by permanent staff. The significance of the services for the families' wellbeing was seen in three ways. First of all, they helped to maintain and achieve balance between different areas of everyday life. Secondly, they helped in crisis situations and, finally, gave a feeling of security by being available if needed. However, the families' wellbeing was not entirely based on services because the mothers also valued local, informal services and their own family networks in supporting their families' wellbeing.</p>		
Keywords/tags families, everyday life, wellbeing, services, welfare services		
Miscellaneous		

Sisällysluettelo

1	Maaseudun lapsiperheiden palvelut.....	5
2	Tutkimuksen tausta.....	7
2.1	Hyvinvointi tutkimuskohteena.....	7
2.2	Lapsiperheen arki.....	9
2.3	Palvelut arjen hyvinvoinnin rakentajana.....	12
3	Tutkimuksen toteutus.....	23
3.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	23
3.2	Tutkimuksen aineistot ja menetelmät.....	24
3.3	Tutkimuksen eettiset kysymykset.....	29
4	Tutkimuksen tulokset.....	30
4.1	Kyselyjen tulokset.....	30
4.2	Teemahaastattelujen tulokset.....	40
5	Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset.....	56
6	Pohdinta.....	58
	Lähteet.....	61
	Liitteet.....	66
	Liite 1.....	66
	Liite 2.....	73
	Liite 3.....	74

1 Maaseudun lapsiperheiden palvelut

Palveluilla on suuri merkitys lapsiperheen sujuvaan arkeen. Toimivat lapsiperheen palvelut tuovat arkeen turvallisuuden tunnetta ja tukevat lapsiperheen arjen tasa-painoa. Viime vuosien kehityssuuntana on ollut palvelujen keskittäminen ja järjestäminen entistä suuremmissa yksiköissä. Tämänsuuntainen kehitys vaikuttaa erityisesti maaseudun palveluihin. Lapsiperheiden tarvitsemista palveluista sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä perusopetuksen määrä, saavutettavuus ja saatavuus voivat jopa heikentyä maaseudulla tämänkaltaisen kehityksen myötä. Tämä voi tarkoittaa, että eri puolilla Suomea palveluiden jakaantuminen tasa-arvoisesti vaarantuu.

Kunta- ja palvelurakennemuutoksella on pyritty turvaamaan palveluja kannustamalla kuntia uudenlaisiin toimintamalleihin ja kuntien yhteistyöhön. Tavoitteena on ollut turvata näin julkiset kuntapalvelut kaikille rakenteellisista muutoksista huolimatta kohtuuhintaisina, laadukkaina ja mahdollisimman lähellä. Tästä huolimatta maaseutumaisien kuntien palvelujen saatavuuden on osoitettu heikentyneen viime vuosina. (Virkki, Vartiainen, Kettunen & Heinämäki 2011, 131.) Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta edellytti, että perusterveydenhuollon ja siihen kiinteästi liittyvissä sosiaalihuollon tehtävissä palveluiden järjestäminen tehdään 20 000 asukkaan väestöpohjalla. Tämän vuoksi koko maassa on syntynyt paljon uusia kuntien välisiä yhteistyömuotoja sekä kuntaliitoksia. (Heinämäki 2010, 22.) Näiden synnyttämät muutokset näkyvät eniten juuri maaseutumaisissa kunnissa, joissa uudenlaisia järjestelyjä on tarvittu määrätyn väestöpohjan saavuttamiseksi. Edessä oleva sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistaminen tulee muuttamaan jälleen palvelujen järjestämistä ja tuottamista. Uudistuksen tavoitteena on taata yhdenvertaiset palvelut kaikille kansalaisille, mutta siitä huolimatta sen pelätään vaikuttavan erityisesti maaseudulla asuvien palveluihin niiden saatavuutta heikentäen. Maaseudulla asuvien lapsiperheiden palvelutarpeiden tutkiminen muodostuu tärkeäksi tässä vaiheessa muutosta, sillä palvelura-

kenneuudistuksen vaikutusten myötä voidaan olettaa, että ne eroavat jo nyt kaupungissa asuvan lapsiperheen palvelutarpeista.

Kuntalaisten mielipiteiden ja kokemusten kerääminen on tärkeä osa alueellisten palvelujen kehittämistä, suunnittelua ja parantamista. Palvelujen kehittäminen paremmin asiakkaiden tarpeita vastaaviksi ja toisaalta uusien palveluinnovaatioiden syntyminen edellyttää asiakkaiden tarpeiden ymmärtämistä ja asiakasnäkökulman huomioimista kehittämisessä. (Perälä, Salonen, Halme & Nykänen 2011a, 73; Silta-niemi, Perälähti, Eronen, Särkelä & Londén 2009, 18-19; Haverinen, Ilmarinen & Westman 2008, 146; Westman & Muuri 2008, 37.) Jo kuntalaki (365/95) velvoittaa kuntien valtuustoja huolehtimaan, että palvelujen käyttäjien ja kuntalaisten mielipi-teitä kuullaan ennen päätöksentekoa(Virkki yms. 2011, 82).

Uuraisten kunta on noin 3500 asukkaan maaseutumainen kunta Jyväskylän kupeessa. Uuraista voisi kuvata väestöltään nuorekkaaksi kunnaksi. Lapsiväestön määrä suhteutettuna kunnan väkilukuun on kasvanut nopeasti, ja sen odotetaan kasvavan edelleen (Sotkanet. Kunnan väestö: 0-15-vuotiaiden osuus väestöstä, väestöennuste 2020, 0-15 vuotiaiden osuus väestöstä. Viitattu 9.9.2014). Tämän vuoksi lapsiperheiden palveluita on pyritty kehittämään vastaamaan paremmin kuntalaisten tarpeita jo useiden vuosien ajan. Kunnan lapsiperheiden hyvinvointisuunnitelma on laadittu 2009, ja ennen hyvinvointisuunnitelman laatimista on kunnan lapsiperheiden palvelutarpeita ja mielipiteitä palveluista kartoitettu laajalla postikyselyllä. Kyselyn tulokset ovat toimineet pohjana palvelujen kehittämiseksi. Vuonna 2009 laaditut suunnitelmat palvelujen kehittämisestä Uuraisilla ovat toteutuneet viime vuosien aikana; kuntaan on saatu mm. kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi, koulukuraattori sekä lapsiperheiden kotipalvelu.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää Uuraisilla asuvien lapsiperheiden tämänhetkistä kokemusta kunnan tarjoamista lapsiperheiden palveluista; niiden toimivuudesta, saatavuudesta ja kehittämistarpeista ennen kunnan hyvinvointisuunnitelman päivit-

tämistä. Tutkimukseni tarkoituksena on kartoittaa millaisena kunnan lapsiperheet kokevat olemassa olevat palvelut tällä hetkellä; ovatko he tyytyväisiä palveluihin, mihin suuntaan he haluaisivat palveluita kehittää, kokevatko he palvelutarjonnan riittäväksi tai millaisia palveluita he kuntaan vielä kaipaisivat. Samalla tarkoituksena on myös tehdä näkyväksi sitä, millainen merkitys toimivilla peruspalveluilla on lapsiperheiden arjessa ja koetussa hyvinvoinnissa. Koska tämä tutkimus on vahvasti paikalliseen tietoon pohjautuva tutkimus, ei sitä voida tarkastella irrallisena paikallisesta aikalaiskeskustelusta, vaan aiemman tutkimustiedon ohella tutkimusaiheeni on tarkasteltu myös aikalaiskeskustelun valossa.

2 Tutkimuksen tausta

2.1 Hyvinvointi tutkimuskohteena

Hyvinvointi käsitteenä on melko laaja, eikä sen määrittely yksiselitteisesti ole ongelmatonta. Hyvinvointiin kuuluu sekä objektiivisia, lähinnä numeerisesti mitattavia tekijöitä (terveys, elinolot, toimeentulo) että subjektiivisia, yksilöiden tulkintaan perustuvia tekijöitä (sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttamisen mahdollisuus, onnellisuus). Hyvinvoinnin osatekijät vaikuttavat vahvistaen toisiinsa, turvalliset elinolot ja hyvä taloudellinen toimeentulo vahvistavat subjektiivisia tekijöitä. Suhde ei ole kuitenkaan yksiselitteinen. Hyvin toimeentuleva yksilö ei välttämättä koe hyvinvointia, jos terveydessä on ongelmia, ja ihminen voi kokea hyvinvointia niukasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta. Hyvinvointi riippuu sekä materiaalisesta perustasta, että yksilön kyvyistä ja mieltymyksistä, joiden pohjalta hän hyvinvointiaan tuottaa. (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 20-21; Moisio, Karvonen, Simpura & Heikkilä 2008, 14-28.) Ulkoisesti samankaltaiset olot tuottavat eri tavoin koettua hyvinvointia, kokemus hyvinvoinnista on vahvasti subjektiivinen (Bardy 2009, 234).

Useimmissa tutkimuksissa hyvinvointi tutkimuskäsitteenä määritellään resurssilähtöisen näkökulman kautta. Resurssipohjaiseen lähestymistapaan liittyy usein elinta-

son eri osatekijöiden mittaamista esimerkiksi terveyden, koulutuksen, työllisyyden, perhesuhteiden, sosiaalisten suhteiden sekä taloudellisten ja poliittisten resurssien osalta. Tarveteoreettinen hyvinvoinnin määrittely taas lähtee siitä, että hyvinvointi koostuu sitä määrittelevien tarpeiden tyydyttymisestä. Hyvinvoinnin käsitettä on laajennettu myös elämänlaadun käsitteen suuntaan. Elämänlaatu voidaan määrittellä esimerkiksi ihmisten mahdollisuuksiksi saavuttaa päämääränsä sekä valita itselleen mahdollisimman sopiva elämäntyyli. (Siltaniemi yms. 2011, 11-12.)

Valtaosa Suomen kansalaisia koskevasta hyvinvointitutkimuksesta pohjautuu resurssiperustaiseen lähestymistapaan. Resurssien mittaaminen perustuu ajatukseen resursseista voimavaroina tai välineinä, joilla yksilöt voivat ohjata elämänsä kulkua. Elinolot ovat aineellinen perusta, jonka varaan hyvinvointi rakentuu yksilöllisenä prosessina. Kuitenkin aineellisen hyvinvoinnin tutkimuksen rinnalle on nousemassa hyvinvoinnin subjektiivista puolta korostavaa hyvinvointitutkimusta. (Kemppainen 2012, 26; Bardy, 2009, 228.) Näkökulmana hyvinvoinnin tutkimuksessa voidaan käyttää makrotason lisäksi myös arjen toiminnan näkökulmaa. Tämä tarkoittaa hyvinvoinnin tarkastelua arjessa toteutuvan hyvinvoinnin kautta. (Raijas 2011, 243-255.)

Tässä tutkimuksessa hyvinvointia tarkastellaan yksilöiden subjektiivisen kokemuksen kautta. Tutkimuskohteena ovat vanhempien omat kokemukset lapsiperheiden palvelujen merkityksestä oman ja perheen arjessa koetun hyvinvoinnin kannalta. Hyvinvointi tässä tutkimuksessa on juuri vanhempien itse määrittelemä subjektiivinen kokemus, eikä sen osatekijöitä mitata, vaan hyvinvoinnin kokemus syntyy yksilöiden arjen kokemuksesta.

Subjektiivinen arvio hyvinvoinnista liittyy vahvasti tyytyväisyyteen omassa elämäntilanteessa sen eri osa-alueisiin. Koettuun hyvinvointiin vaikuttavat fyysinen ja psyykinen terveydentila, elämänhallinnan kokemus ja toimivat sosiaaliset suhteet. Elämänhallinnan käsitteeseen liitetään arvio omasta kyvystä huolehtia itsestään, luot-

tamus tulevaisuuteen ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämään ja hyvinvointiin. (Aaltio 2013, 67; Siltaniemi yms. 2009, 30.)

2.2 Lapsiperheen arki

Arjessa koettu hyvinvointi

Perheiden arjen tarkastelussa keskeisimmät ulottuvuudet ovat tunteet, toiminnot ja aika. Arki lapsiperheissä on tunteiden siirrantää, tunnetyötä, ilmapiirin luomista sekä tapoja, rutiineja sekä aikataulujen ja rytmien yhteensovittamista. Arkea lapsiperheessä määrittävät tasapainoilu työn, perheen ja muiden elämänalueiden kesken. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 12-15.) Perheiden arkea voidaan tarkastella yksilöiden, kahdenvälisen vuorovaikutussuhteiden ja koko perheen näkökulmasta sekä lisäksi myös perheen ja yhteiskunnan välisen suhteen kautta. Perheiden arki sisältää kaikki nämä elementit ja näiden eri tasojen välisen vuorovaikutuksen. Arjessa koettua hyvinvointia rakentaa kokemus toimintamahdollisuuksien ja voimavarojen riittävydestä tarpeiden tyydyttämiseen, sekä näiden henkilökohtaisten tekijöiden lisäksi kokemus yksilön, perheen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksesta. Arjen hyvinvointi muodostuu näiden eri tasojen yhteensovittamisesta. Arjen hyvinvointi keskittyy siihen, kuinka yksilöt kokevat hallitsevansa erilaisissa ympäristöissään toimintojensa kokonaisuutta. (Raijas 2011, 243-262; Rönkä yms. 2009, 12-15.)

Perhe-elämässä on tapahtunut muutoksia familistisempaan suuntaan (Jallinoja, 2006, 258-264). Perhesuhteille asetetaan aiempaa enemmän odotuksia samanaikaisesti kuin perherakenteet ja perheen arki ovat monimutkaistuneet. Kasvaneet odotukset liittyvät perhesuhteiden laatuun, tunneilmapiiriin ja tyydyttävyyteen. Tämän päivän lapsiperheiden vanhemmat ovat kiinnostuneita lastensa arjesta ja tiiviisti mukana lastensa elämässä. Toimivalla perheellä on sen jäsenten hyvinvointia lisäävä vaikutus, se tarjoaa perheenjäsenille virikkeitä, onnistumisen kokemuksia ja turvallisia rutiineita. (Rönkä yms. 2009, 276.) Lapsiperheiden toimivan arjen uhkatekijöiksi voidaan nostaa kiireisyyden, vanhempien väsymisen ja työn ja perheen yhteensovit-

tamisen haasteet. Toisaalta yhteiskunnan kiireisyys ja epävarmuus saa yksilöt hake-
maan perhesuhteista läheisyyttä, pysyvyyttä ja luottamuksellisuutta, ” latautumis-
paikkaa”. (Rönkä yms. 2009 s. 15-16.)

Lapsiperheiden peruspalvelujen supistamisen ja lapsiperheiden hyvinvoinnin polari-
soitumisen ohella korjaavien ” häiriöpalveluiden ” käyttö on lisääntynyt (Paananen,
Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012, 43; Rimpelä 2008, 62-72). Myös huoli
omasta jaksamisesta on lapsiperheiden vanhempien keskuudessa varsin yleistä. Kaksi
viidestä vanhemmasta on huolissaan omasta jaksamisestaan, ja yksinhuoltajat tai
yksin elävät etävanhemmat ovat muita enemmän huolestuneita omasta jaksamises-
taan vanhempana. Huolenaiheet syntyvät sekä yhteiskunnallisista että yksilöllisistä
tekijöistä. Vanhemmuutta kuormittavat muun muassa työelämä, yhteisen ajan riit-
tämättömyys, oma terveys, taloudellinen tilanne sekä puolisoitten keskinäiset välit. (
Lammi-Taskula, Salmi 2008, 38-60.) Vanhemmat, jotka ovat huolissaan omasta jak-
samisestaan kertovat riitelevänsä lastensa kanssa myös muita vanhempia useam-
min. Huolen omasta jaksamisesta ja riittävydestä vanhempana on osoitettu olevan
yhteydessä siihen, miten vanhemmat, erityisesti isät suhtautuvat fyysiseen kurituk-
seen. (Lammi-Taskula yms. 2009, 64.) Tutkimuksissa lapsiperheet ovat myös koke-
neet tarvitsevänsä lisää tukea arkeen erityisesti läheisiltään. Perheiden riittämättö-
mäksi koettua avunsaantia voitaisiin tasapainottaa myös erilaisin julkisin palveluin.
Riittämättömäksi koettu tuensaanti lapsiperhevaiheessa voi vaikuttaa jaksamiseen
vanhempana ja näin ollen myös perheiden hyvinvointiin. (Kaikkonen yms. 2012, 63.)

Toimeentulo ja hyvinvointi

Vaikka suomalaisten enemmistön hyvinvointi on monilla mittareilla mitattuna lisään-
tynyt, hyvinvoinnin kasvu ei ole ollut kansalaisten keskuudessa tasapuolista. Suoma-
laisten terveys ja hyvinvointi ovat parantuneet, mutta sosioekonomisesta asemasta
syntyvä eriarvoisuus on lisääntynyt terveydessä, hyvinvoinnissa ja palvelujen käytös-
sä. Esimerkiksi köyhien lapsiperheiden määrä kasvoi erityisesti 1990- ja 2000-
luvulla, ja yhä suurempi osa lapsista kuuluu edelleen pienituloisiin perheisiin. Erityisesti yh-
den huoltajan perheet ovat ylliedustettuina pienituloisten joukossa. (Eronen, Hakka-
rainen, Londen & Peltosalmi 2014, 17; Kaikkonen & Hakulinen-Viitanen 2012, 48;

Salmi, Sauli & Lammi-Taskula, 2009, 78-92; Siltaniemi yms. 2009, 9-18; Moisio 2006, 36-53; Sauli, Bardy & Salmi, 2004, 23-28.)

Taloudellinen toimeentulo on keskeinen hyvinvoinnin rakentaja myös lapsiperheissä, ja toimeentulossa koetut vaikeudet ovat yhteydessä myös muihin hyvinvoinnin osatekijöihin. Taloudelliset vaikeudet näyttäytyvät tutkimusten valossa aikapulaa suurempana haasteena lapsiperheiden hyvinvoinnille. (Kaikkonen yms. 2012, 48; Lammi-Taskula yms. 2009, 47; Sauli yms. 2004, 28-30.) Taloudellisen toimeentulon turvaaminen riittävin tulonsiirroin on lapsiperheille merkittävä hyvinvoinnin edistämisen väylä (Lammi-Taskula yms. 2009, 47; Sauli yms. 2004, 33).

Työ, perhe ja hyvinvointi

Työ ja perhe ovat tärkeitä osatekijöitä yksilöiden kokemassa hyvinvoinnissa. Koettuun hyvinvointiin liittyy tunne työn ja perheen tasapainosta, aikaa ja jaksamista riittää elämän eri osa-alueille. Työn ja perheen yhteensovittamisen vaikeudet taas aiheuttavat riskin hyvinvoinnille. (Lammi-Taskula yms. 2009, 39.) Toisaalta myös työttömyydellä on osoitettu olevan yhteyttä hyvinvoinnin puutteisiin. Työttömyys tuo usein mukanaan taloudellista epävarmuutta, joka taas vaikuttaa koettuun terveyteen ja sen myötä myös yksilöiden hyvinvointiin. (Siltaniemi yms. 2011, 61-81; Sauli yms. 2004, 30-31.) Hyvinvoinnin kokemus on riippuvainen yksilön yhteiskunnallisesta asemasta ja samalla vahvasti sidoksissa myös kulttuuriseen kontekstiin (Kemppainen 2011, 79).

Valtaosa lapsiperheiden vanhemmista on ansiotyössä ja lapsiperheissä työttömyyttä on vähemmän kuin muissa väestöryhmissä keskimäärin (Lammi-Taskula yms. 2008, 38). Työn merkitys perheiden arkeen on kasvanut, ja samalla työn ja perhe-elämän raja on muuttunut häilyvämmäksi (Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009, 126). Työn aiheuttama kuormitus saattaa lisätä vanhemmuuden haasteita. Työssäkäyvät vanhemmat kokevat usein työstä johtuvaa ajanpuutetta, mikä vaikuttaa yhteiseen ai-

kaan perheen, lasten puolison ja ystävien kanssa. (Lammi –Taskula yms. 2009, 42.) Ajanpuutteen kokemuksella on osoitettu olevan yhteyttä myös huoleen omasta jaksamisestaan vanhempana (Lammi-Taskula yms. 2008, 38-60).

Ansiotyö ja perhe-elämä myös tuovat mukanaan hyvinvoinnin osatekijöitä; työssäkäynti tarkoittaa parhaimmillaan taloudellisen turvan lisäksi itsensä toteuttamista ja aikuisten sosiaalisia suhteita. Perhe taas voi tarjota hoivan antamisen ja saamisen mahdollisuuksia, turvallisuutta, jatkuvuutta ja rakkautta. Toimivaa lapsiperheen arkea voidaan verrata joukkuepeliin, jossa vanhemmuus, työelämä, perheiden palvelut ja perheen jäsenet pyrkivät yhteiseen päämäärään tasapainossa keskenään. Useat ihmiset sovittavat yhteen näitä hyvinvoinnin osa-alueita eri tavoin perheen eri vaiheissa. Lapsiperheiden vanhemmat elävät monessa roolissa ja monilla eri elämänalueilla, joten tasapainon löytäminen ei ole helppoa. (Lammi-Taskula yms. 2009, 46; Rönkä yms. 2009, 274 -295.)

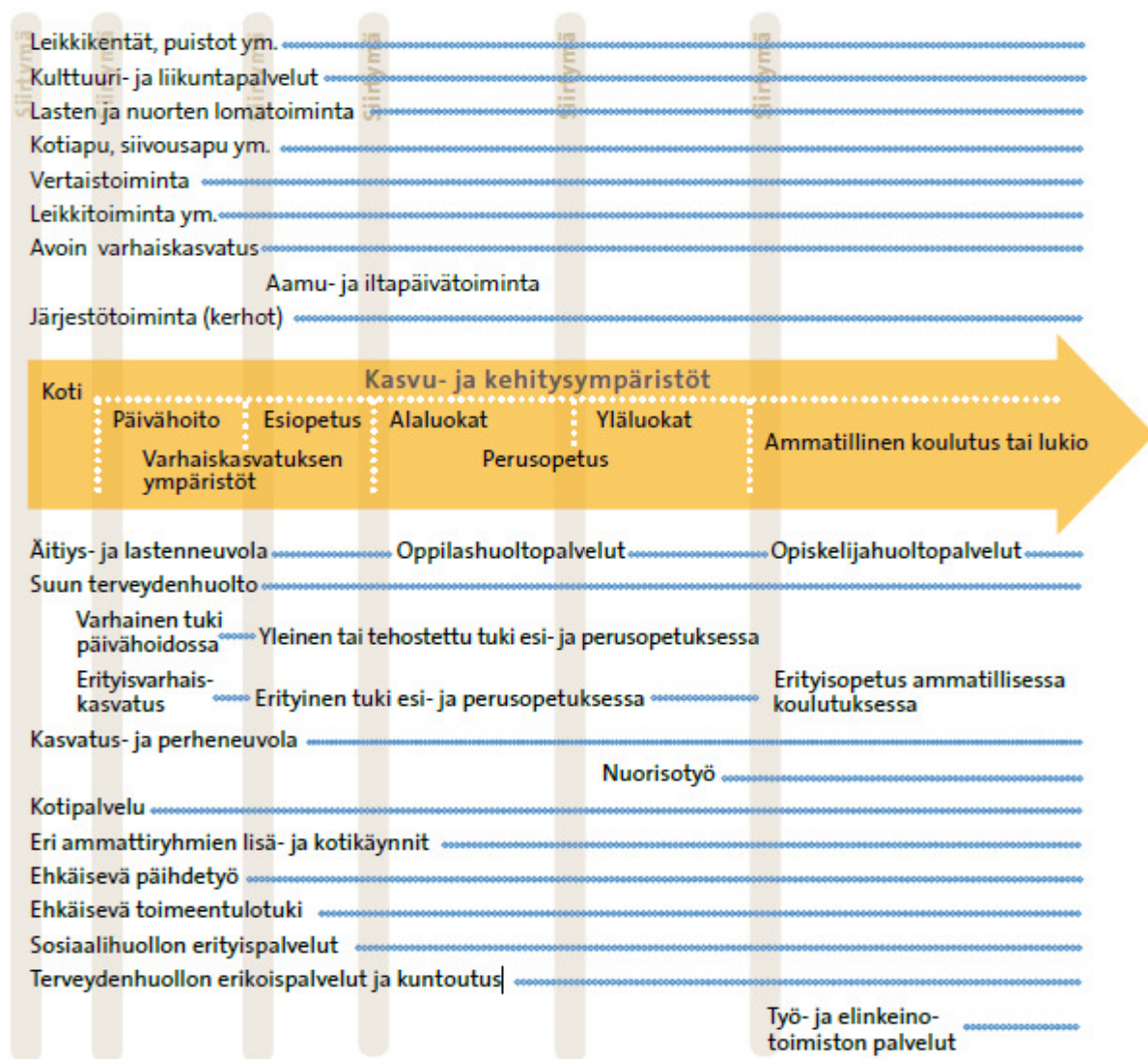
Työn ja perhe-elämän tasapainon saavuttamista lapsiperheissä tukevat julkiset palvelut, näistä erityisesti päivähoito. Toimivalla päivähoidolla on vaikutusta sekä lapsen hyvinvointiin että myös vanhempien jaksamiselle ja perheen arjen sujuvuudelle. Palvelujen tarjoaman tuen ohella perheiden arjen toimivuuteen vaikuttavat myös työyhteisön tuki, joustavuus työaikakäytännöissä ja perhemyönteinen ilmapiiri. (Lammi –Taskula yms. 2009, 38-39; Rönkä yms. 2009, 286-295.)

2.3 Palvelut arjen hyvinvoinnin rakentajana

Peruspalvelujen tehtävä on tukea kansalaisten hyvinvointia ja terveyttä, edistää kouluttautumista ja työssäkäyntiä sekä tukea arjessa. Yhteiskunnan tarjoamat palvelut pohjautuvat Suomen perustuslaissa (731/1999) määriteltyyn velvoitteeseen edistää kansalaisten turvallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia. Kaikilla kansalaisilla on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. (Hämeenaho 2014, 21.)

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten terveydestä ja hyvinvoinnista, mutta kunta ja valtio tukevat vanhempia tehtävässään tarjoamalla lapsiperheille palveluja. Tukea lapsiperheille tarjotaan terveyttä ja hyvinvointia edistävien palvelujen sekä ennaltaehkäisevien ja ongelmia korjaavien palvelujen kautta. (Kuvio 1) Lasten ja perheiden palveluja kunnissa tarjoavat useat tahot sosiaali- ja terveydenhuollossa, opetustoimessa sekä kulttuuri- ja liikuntatoimessa. (Perälä yms. 2011a, 17-18; Perälä, Halme, Hammar & Nykänen 2011b, 17-18.)

LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELUJA YHTEENSOVITTAVA JOHTAMINEN

Kuvio 1. Esimerkki lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen moninaisuudesta ja siirtymistä ikäkausittain. (Perälä, Halme & Nykänen 2012, 18)

Lapsiperheet käyttävät julkisia sosiaali- ja terveyspalveluita muita väestöryhmiä enemmän (Siltaniemi 2011, 202). Lapsiperheiden arkeen kuuluvat useimmiten ainakin neuvola, koulu, terveydenhuollon ja hammashoidon säännölliset tarkastukset ja usein myös päivähoidon palvelut. Yhteistä palveluille on, että niiden avulla pyritään tukemaan lasten suotuisaa kasvua ja kehitystä, vahvistamaan lasten ja perheiden voimavaroja sekä lisäämään hyvinvointia ja terveyttä.(Perälä yms. 2011a, 18.) Lasten hyvinvointia voidaan tukea suoraan niiden palveluiden laadulla ja saatavuudella, jotka on suunnattu kaikille lapsille, ja joiden parissa lapset viettävät paljon aikaa. Lasten ja perheiden hyvinvointia vahvistetaan myös vanhempia ja lasten ympärillä olevia aikuisia tukemalla. (Lammi-Taskula & Salmi 2011. Viitattu 4.9.2014.)

Lasten ja perheiden palveluissa pyritään tuen tarpeen varhaiseen tunnistamiseen ja oikea-aikaisen tuen tarjoamiseen. Tukea lapsiperheille voidaan tarjota terveyttä ja hyvinvointia edistävien sekä ongelmia ennaltaehkäisevien tai korjaavien palvelujen kautta. (Perälä yms. 2011a, 17.) Toisaalta peruspalveluihin viime vuosikymmeninä kohdistuneet leikkaukset ovat muuttaneet järjestelmää ennaltaehkäisevästä pikemminkin ongelmia korjaavaksi (Paananen yms. 2012, 43; Rimpelä 2008, 62-73; Moisis 2006, 41). Sosiaalipalvelujen uudistamiseen tähtäävä sosiaalihuoltolaki pyrkii muuttamaan palvelujen painopisteen takaisin ennaltaehkäiseviin palveluihin (Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistus. Viitattu 5.4.2015). Tulevaisuuden näkymiä lapsiperheiden palveluiden suunnasta uuden sosiaalihuoltolain sekä sote-uudistuksen myötä voidaan vain arvailla. Osa sote-uudistusta koskevasta kritiikistä kohdistuu juuri ennaltaehkäisevien palvelujen mahdolliseen heikentymiseen uudistuksen myötä. Esimerkiksi osa Keski-Suomen kunnista näkee, että uudistukselle alunperin suunniteltu vastuunjako ja rahoitusmalli kuntien ja sote- alueiden kesken olisi nykyisessä järjestämislakiesityksessä pahimmillaan voinut viedä kunnilta taloudellisen intressin järjestää ehkäiseviä palveluja. (Keski-Suomen kuntien lausunnot sote-järjestämislaita, 2014. Viitattu 15.12.2014.)

Lasten ja nuorten erilaisten ongelmien taustalla biologisen perimän lisäksi vaikuttavat kehitysympäristöt. Lasten hyvinvointi syntyy myös perheiden hyvinvoinnista yhdessä muiden lasten kehitysympäristöjen tuen kanssa. (Paananen yms. 2012, 3)

Kehityksellä on tietty suunta, jota jatkuvasti muokataan uudelleen arjessa, ja ympäristötekijät pystyvät niin heikentämään kuin vahvistamaan kehitystä. Toimivilla ja tarkoituksenmukaisilla palveluilla kehitysympäristöihin pystytään vaikuttamaan. Hyvinvoinnin tukemiseen ja arjen sujuvuuteen vaikuttaen ongelmien syntymistä voidaan ennaltaehkäistä sekä auttaa selviytymään niistä. Tarkoituksenmukaiset peruspalvelut, ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen ovat avainasemassa lasten ja perheiden hyvinvoinnin vahvistamisessa. (Paananen yms. 2012, 37-44.)

Lapsiperheiden hyvinvoinnin epätasaista jakaantumista paikkaamassa tärkeässä roolissa ovat koko ikäryhmälle tarkoitetut palvelut, jotka pyrkivät ehkäisemään eriarvoistumista ja terveyserojen kasvua (Perälä yms. 2011a, 7).

Kehitysympäristöjen merkityksestä lasten hyvinvointiin kertovat esimerkiksi tutkimustulokset, joiden mukaan vanhempien sosioekonomisella asemalla on todistettu olevan vaikutusta lasten hyvinvointiongelman yleisyyteen. Varhaislapsuudessa koettu köyhyys saattaa näkyä myöhemmin vaikeuksina koulunkäynnissä. Ennaltaehkäisevien ja hyvinvointia tukevien palvelujen merkitys korostuu erityisesti juuri ylisukupolvisien ongelmien korjaamisessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. (Paananen & Gissler 2014, 208-209; Paananen yms. 2012, 37-43.)

Palvelut tarjoavat kansalaisille hoivaa, turvaa, koulutusta ja tukea arjen sujuvuuteen ja elämän eri vaiheisiin. Palvelut tukevat mahdollisuutta elää hyvää arkea ja ylläpitää hyvinvointiaan. Hyvä arki muodostuu elämän tasaisuudesta, ennakoitavuudesta ja turvallisuudesta. Palvelut toimivat hyvän arjen tukena. (Hämeenaho 2014, 22, 192.)

Tärkeäksi arjen hyvinvoinnille muodostuu se, että siinä tarvittavat palvelut ovat sujuvasti käytettävissä. Myös tieto siitä, että tarvittaessa tukea ja apua on saatavilla palvelujärjestelmän kautta, lisää perusturvallisuuden kokemusta ja siten myös luottamusta omaan hyvinvointiin ja sen pysyvyyteen pääsee syntymään. (Hämeenaho, 2014, 192-193.) Hämeenaho (2014) määrittelee julkiset palvelut hyvinvointiresurssiksi. Hän

toteaa, että yhdessä lähiverkoston tuen kanssa julkiset palvelut tuottavat perheenäideille hyvinvoinnin verkoston. (Hämeenaho 2014, 6.)

Hyvän arjen edellytykset, sujuvuus ja perusturvan tunne, rakentuvat maaseudun äitien arjessa palvelujen, paikallisuuden ja yksilön omien resurssien kudelmosta. Palvelut ovat turvaverkko, jonka varassa myös hyvän arjen kipupisteet ja poikkeamat normaalista kestetään. Hämeenaho, 2014, 203

Miten palvelut vastaavat tarpeita?

Perälän ja muiden (2011) tutkimuksessa lapsiperheiden palvelut näyttäytyivät vanhempien kokemuksissa pääosin hyvinä. Syvemmissä tarkastelussa kehittämistarpeita palveluissa löytyi tuen tarpeiden tunnistamisessa ja niihin vastaamisessa sekä lasten ja perheiden ottamisessa tasavertaisiksi osallistujiksi työskentelyyn. Vanhemmat kokivat saaneensa tukea lapsen terveyteen liittyvissä asioissa riittävästi, mutta lapsen tunne-elämään, käytökseen ja psykososiaaliseen kehitykseen eri palveluista tarjottu tuki koettiin riittämättömäksi. Keskeisimmiksi kehittämisalueiksi lasten ja perheiden palveluissa vanhemmat määrittivät palautteen antamisen vanhemmille, taloudellisen tukemisen, parisuhteen tukemisen sekä mielenterveys- ja päihdeongelmien hoidon. Julkisista palveluista perheet olivat käyttäneet useimmiten ainakin terveydenhuollon palveluja; terveyskeskuslääkärin vastaanottoa, neuvolaa ja hammashoitoa. Sosiaalihuollon palveluja, oppilashuollon palveluja sekä lasten psykiatrisia palveluja vanhemmat kokivat vaikeaksi saada. (Perälä yms. 2011a, 9-10, 73-85.)

Lapsiperhekysely 2012- tutkimuksen tuloksina on saatu, että lapsiperheiden arjen moninaistumisen myötä myös perheiden palvelutarpeet sekä palveluihin liittyvät odotukset ovat kasvaneet. Tämänhetkiset palvelut eivät täysin vastaa perheiden tarpeisiin. Tutkimus on keskittynyt tarkastelemaan palveluista saadun tuen riittävyttä subjektiivisena kokemuksena. Tutkimustulosten perusteella perheet, jotka eniten tukea tarvitsisivat ja siitä hyötyisivät, kokevat voimakkaimmin palveluiden tarjoaman tuen riittämättömäksi. Palvelujen tuen ulkopuolelle jäävien perheiden hyvinvointiin voidaan vaikuttaa vahvistamalla heille suunnattuja ehkäiseviä palveluja sekä kohden-

tamalla ehkäiseviä palveluja tarkemmin. Lapsiperheiden hyvinvoinnin polarisaation ehkäisemiseksi ja lieventämiseksi toivat parhaiten ehkäisevät, kaikkien saatavilla olevat palvelut. (Perälä yms. 2014, 228-238.)

Palvelutarjontaan on osoitettu kehittyneen vuosikymmenien aikana alueellisia eroja (Hämeenaho 2014, 22-25; Paananen yms. 2012, 38; Virkki, yms. 2011, 131). Kuntien väliset erot palvelutarjonnassa voivat vaarantaa tasa-arvoisen palvelujen jakaantumisen sekä tuottaa eriarvoisuutta kansalaisten välille. Peruspalvelujen rapautumisen on osoitettu olevan yhteydessä myös lisääntyvään lasten pahoinvointiin. (Paananen yms. 2012, 41-43; Lammi-Taskula yms. 2011.)

Julkisten palvelujen ohella lähiverkoston tuki on edelleen tärkeä tekijä arjessa koetulle hyvinvoinnille (Hämeenaho 2014, 194; Siltaniemi, 2009, 103-108; Muuri 2008a, 50). Hämeenahon (2014) mukaan syynä tähän on mm. se, että palvelujen tarjoama tuki ei kata kaikkia palvelutarpeita, vaan yhteisöllinen ja yksityinen auttaminen ovat merkittävä osa julkisia palvelua täydentävää hyvinvoinnin verkkoa. Hänen tutkimuksessaan asuinpaikka, pitkien välimatkojen maaseutu, on synnyttänyt tarpeen myös lähiverkoston tuelle julkisten palvelujen rinnalle. (Hämeenaho 2014, 194-197.)

Sekä sosiaalisella lähipiirillä, että julkisilla sosiaali- ja terveyspalveluilla on siis keskeinen rooli yksilöiden kokeman hyvinvoinnin rakentumisessa. Sen lisäksi, että palvelutarjonnassa on osoitettu olevan alueellisia eroja, myös yksilöt arvioivat eri tavoin eri tahojen merkitystä omaan hyvinvointiinsa asuinalueesta ja omasta tilanteestaan riippuen. Hyvinvoinnin osa-alueista läheisten antama tuen merkitys vähenee hyvinvoinnin ongelmien lisääntyessä ja korvautuu julkisilla palveluilla. Terveystilan, sosiaalisten suhteiden ja taloudellisen tilanteen ongelmien kasaantuessa kasvaa riippuvuus julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista. (Siltaniemi 2009, 103-106.) Asuinalueella on todettu olevan vaikutusta siihen, kuinka tärkeänä julkisten palvelujen rooli omaan hyvinvointiin nähdään. Kaupungeissa ja niiden läheisellä maaseudulla yksilöt ovat tyytyväisimpiä omaan kykyynsä turvata hyvinvointinsa, ja maaseudulla

terveyspalveluiden tukea arvostetaan kaupunkialueita enemmän. (Siltaniemi 2009, 103-106; Rintala & Heikkilä 2004, 175.) Harvaan asutulla maaseudulla myös sosiaalipalveluiden merkitys hyvinvoinnin tukena näyttöytyy muita maaseututyyppisiä vahvempana (Siltaniemi 2009, 103-106).

Lapsiperheiden palvelukokemuksiin kohdistuvaa tutkimusta tarvitaan erityisesti palveluverkon muuttuessa. Palvelujen supistamisen ja peruspalvelujen leikkaamisen seurauksista on olemassa jo tutkimustietoa, mutta palvelujärjestelmän edelleen muuttuessa kansalaisten kokemukset ja ajatukset nousevat entistä tärkeämpään asemaan. Perheiden muuttuneet palvelutarpeet, alueelliset erot palvelutarjonnassa ja kasvaneet odotukset palvelujen suhteen nostavat palvelun käyttäjien kuulemisen tärkeäksi palvelun tuottamiselle ja kehittämiselle. Mikäli kuntalaisten mielipiteiden ja kunnan todellisten toimien välinen epäsuhta kasvaa, vähenee kansalaisten luottamus järjestelmään (Muuri 2008a, 6). Luottamus siihen, että palveluista saa tarvittaessa tukea luo pohjaa koetulle hyvinvoinnille. Sekä Muurin (2008) tutkimuksessa, että muutamissa muissa viimeaikaisissa tutkimuksissa on nähtävissä kansalaisten luottamuksen heikkenemistä palvelujärjestelmää kohtaan (Hämeenaho 2014, 194; Muuri 2008a, 46-50). Muurin (2008) tutkimuksessa sosiaalipalveluihin kaikista kriittisimmin suhtautuivat juuri ne, jotka palveluja eniten käyttivät. Muuri selittää luottamuksen heikentyneen mm. palvelujen supistamisen ja sosiaalipalveluiden saaman negatiivisen julkisuuden vuoksi. (Muuri, 2008a,6.) Hämeenaho (2014) on löytänyt arkielämästä nousevia syitä luottamuksen heikkenemiseen palvelujärjestelmää kohtaan mm. palvelujen hankalan saavutettavuuden myötä (Hämeenaho 2014, 194).

Maaseudun lapsiperheiden hyvinvointia tutkinut Hämeenaho (2014) toteaa, että julkiset palvelut ovat lapsiperheiden äitien mielestä arvo jo itsessään, sillä ne lisäävät perusturvaa ja muodostavat tärkeän tuen arjelle. Harvan palveluverkon maaseudulla palvelut saattavat toisaalta myös heikentää arjessa koettua hyvinvointia. Esimerkiksi lasten pitkät koulumatkat tai vaikeus päästä lääkäripäivystykseen vähentävät luottamusta julkisiin palveluihin, vaikeuttavat arjen sujuvuutta ja vaikuttavat siten äitien kokemaan turvallisuuden tunteeseen. Tästä huolimatta maaseudun perheet tarvit-

sevat julkisia palveluja osana hyvinvoinnin rakentumista ja ylläpitoa. Palveluilla on myös maaseudun lapsiperheissä tärkeä rooli arkielämän tukemisessa ja turvallisuudentunteen rakentumisessa huolimatta vahvasta paikallisyhteisön tuesta. (Hämeenaho 2014, 6.)

Maaseudulla asuvien lapsiperheiden hyvinvointia tutkinut Karvonen (2014) taas toteaa, että merkittävimmät lapsiperheiden raportoimat asuinpaikkaan liittyvät erot koskettavat lähinnä aineellisia oloja ja joidenkin palvelujen eräitä piirteitä. Tutkimuksen mukaan maaseudulla asuvat lapsiperheet eivät joudu valitsemaan palvelujen laadun ja asuinpaikan välillä, sillä maalla asuvat lapsiperheet olivat osittain esimerkiksi päivähoitoon tyytyväisempiä kuin kaupungissa asuvat lapsiperheet. Toisaalta Karvonen tuo itsekin esiin, että asuinpaikan valinta saattaa vaikuttaa myös palveluille asetettuihin odotuksiin. Maalla asuvilla vanhemmilla palveluihin saattaa liittyä jo ennalta matalampia odotuksia kuin kaupungissa asuvilla vanhemmilla. (Karvonen 2014, 132-134.)

Tällä hetkellä lasten ja perheiden palvelut ovat hajallaan eri sektoreilla ja alueilla. Niiden yhtenäistäminen ja monialainen yhteistoiminta ovat kuitenkin edellytyksenä, jotta pulmien varhainen tunnistaminen ja oikea-aikaisen, tarkoituksenmukaisen tuen mahdollisuus on olemassa. (Halme & Perälä 2014, 225; Perälä yms. 2011b, 17.) Lasten ja nuorten hyvinvointia koskevat tutkimukset (Esim. Paananen yms. 2012) tuovat esiin, kuinka hyvinvoinnin tukeminen ja ennaltaehkäisevä työ tulee aloittaa jo ennen ongelmien syntymistä. Hyvinvoinnin vajeet ja terveysongelmat ilmenevät usein vasta ajan kuluessa, ja siksi lapsuusiässä ilmeneviin merkkeihin tulisi puuttua ajoissa, ei vasta oireiden ilmaannuttua. Kuitenkin tämän päivän palvelujärjestelmä toimii usein vasta vakavien ongelmien myötä.(Paananen & Gissler , 2014, 208-209; Paananen yms. 2012, 42.)

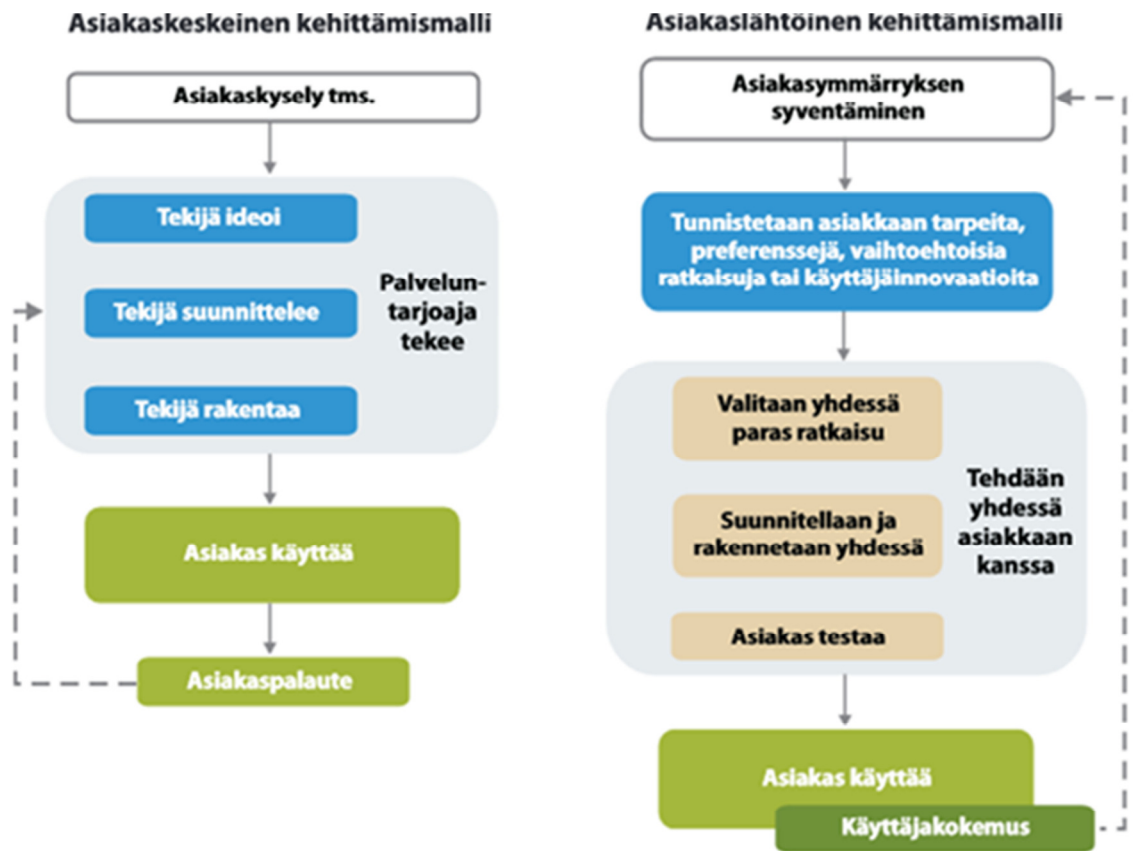
Asiakkaan ääni palvelujen kehittämisessä

Jotta tuotettaisiin palveluja, jotka vastaavat aidosti perheiden tarpeita, edellyttää palvelujen tuottaminen laajempaa asiakasymmärrystä ja sen myötä asiakaslähtöisyyden lisäämistä. Asiakaslähtöinen ajattelu palveluissa tarkoittaa palvelujen organisointia yhdessä asiakkaan kanssa, asiakkaan tarpeista lähtien, ei pelkästään asiakasta varten. (Virtanen, Suoheimo, Lamminmäki, Ahonen & Suokas 2011, 36; Jäppinen 2011, 158.) Siinä missä palvelujen tuottajien näkökulmasta kehittämisessä on kyse järjestelmistä, malleista ja systeemeistä, asiakkaan näkökulmasta kyse on enemmänkin palvelun vastaamisesta asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin ja palvelun käyttöön liittyvistä kokemuksista (Virtanen yms. 2011, 11-12, 31).

Asiakaslähtöisyyttä ei voida lisätä innovoimalla vain yhtä osa-aluetta palvelujärjestelmässä. Asiakkaalla voi olla samanaikaisia palvelutarpeita eri puolilla sosiaali- ja terveyspalveluja, jolloin palvelukokemus muodostuu läpi palvelukokonaisuuksien ja yli hallintorajojen. (Virtanen yms. 2011, 11-12, 31.) Nykyinen palvelujärjestelmä pohjautuu järjestelmiin ja tuotantoon, ja sen muuttaminen asiakaslähtöiseksi vaatisi tavoitteiltaan epämääräisten ja toimintatavoiltaan päällekkäisten kehittämishankkeiden tilalle kokonaisvaltaista, sektorirajat ylittävää pyrkimystä asiakaslähtöisyyteen. Asiakkaalle oikea-aikaisen ja tarkoituksenmukaisen tuen aikaansaaminen edellyttää monialaista yhteistoimintaa. (Halme & Perälä 2014, 225; Perälä yms. 2011b, 17; Virtanen yms. 2011, 39.)

Hallinnonrajat ylittävien kokonaisuuksien luominen vaatii yhteisen näkemyksen syntymistä yksityiselle, julkiselle ja kolmannelle sektorille. Muutosta voidaan saada aikaan vain koko järjestelmää kehittämällä sekä integroimalla palveluja toisiinsa. (Virtanen yms. 2011, 10.) Kehittämisessä etusijalle tulisi nostaa palvelujen käyttäjän aktiivista rooli passiivisen toimenpiteiden kohteena olemisen sijaan (Virtanen yms. 2011, 5; Jäppinen 2011, 161). Asiakaslähtöisten palvelujen kehittäminen ei perustu pelkästään käyttäjien tarpeiden kartoitukseen, vaan asiakas on parhaassa tapauksessa mukana jo innovoimassa palvelua ja testaamassa sen toteutustapaa (Virtanen yms. 2011, 36-37). Tämän kautta asiakkaalle syntyy aito vaikuttamisen mahdollisuus palvelujen kehittämisessä. Asiakaslähtöisessä palvelujen kehittämisessä ehdoton

edellytys on vuorovaikutus asiakkaan kanssa koko kehittämisprosessin ajan. (Kts. Kuvio 2)

Kuvio 2. Asiakaskeskeisen ja asiakaslähtöisen kehittämisen vertailu. Lähde; Virtanen yms. 2011, 37

Myös julkisella sektorilla palvelujen kehittäminen on muotoutumassa palvelujen yhteistuotannon suuntaan (co-production). Yhteistuotannossa palvelujen käyttäjien ja niiden kehittäjien tietämystä pyritään yhdistämään; käyttäjät tuovat kehittämiseen tietoa omista tarpeistaan ja käyttöympäristöstään ja samanaikaisesti palvelujen kehittäjät tuovat kehittämiseen tietonsa palveluympäristöistä ja mahdollisista ratkaisuista palvelutarpeiden tyydyttämiseksi. Yhteistuotanto nähdään tärkeänä sekä palvelujen käyttäjien aktivoimisen, palvelujen innovatiivisuuden ja tarvevastaavuuden parantamiseksi että myös palvelujen vaikuttavuuden kannalta. (Virtanen yms. 2011, 36; Jäppinen 2011, 160.)

Palvelujen kehittämiseksi tarvitaan tietoa alueellisista asiakastarpeista (Esim. Siltaniemi 2009, 103-106; Rintala& Heikkilä 2004, 175). Yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien palvelujen kehittäminen suurelle määrälle erilaisia palvelujen käyttäjiä edellyttää kokemusperäisen tiedon keräämistä. Asiakkaiden palvelukokemukset vaikuttavat hänen mielikuviinsa, odotuksiinsa, asenteisiinsa sekä käyttäytymiseensä palvelujen käyttäjänä. Näiden odotusten ja palvelumielikuvien ymmärtäminen luo kehittämislle tavoitteita, tulevaisuuden suuntia ja tuottaa paremmin tarpeita vastaavia palveluja. (Perälä yms. 2011a, 73; Virtanen, yms. 2011, 41-42 ; Siltaniemi yms. 2009, 18-19; Haverinen yms. 2008, 146 ; Westman yms. 2008, 37.)

Sosiaali- ja terveystalvelujen uudistaminen

Sosiaali- ja terveystalvelujen uudistamista tarvitaan tulevaisuudessa talvelujen tasa-vertaisen laadun ja saatavuuden varmistamiseksi sekä taloudellisesti kestävien ratkaisujen luomiseksi. Sosiaali – ja terveystalveluja koettelevat tällä hetkellä suuret yhteiskunnalliset muutokset; väestön ikääntyminen tuo mukanaan lisääntyvää palvelutarvetta ja samanaikaisesti ammattitaitoisesta työvoimasta on pulaa. Talouden taantuma ja epävarmuus talouskasvun tulevaisuudesta lisäävät painetta jo syntyneeseen epäsuhtaan voimavarojen ja kustannusten suhteessa. Tulevaisuuden haasteisiin uskotaan vastaavan parhaiten vahvoilla perustalveluilla; perusterveydenhuollon, sosiaalitalvelujen ja erikoissairaanhoidon yhteistyön kokonaisuudella. (Eronen,yms. 2014, 3.)

Tällä hetkellä sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisestä ja tuottamisesta vastaa noin 200 erilaista kunnallista organisaatiota. Paremmin tulevaisuuden haasteisiin vastaaviin palveluihin ratkaisuksi on ehdotettu järjestämisvastuuseen aiempaa suurempia organisaatioita. Järjestämislakiin perustuvalla sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksella on tarkoitus muuttaa talvelujen järjestäminen, tuottaminen, hallinto, suunnittelu, rahoitus ja valvonta. Uudistus pyrkii irrottamaan talvelujen järjestämisvastuun talvelujen tuottamisesta. Muutoksella pyritään turvaamaan yhdenvertaiset, asiakaslähtöiset, kustannustehokkaat ja vaikuttavat talvelut koko väestölle. Uudistus tavoittelee hallinnon muutoksilla talveluja, joissa ihmisten palvelutarpeet huomioidaan kokonaisuutena sekä turvataan lähitalvelut. Talvelujen uudistamisella pyritään saamaan sosiaali- ja terveystalvelut sekä samalla perus- ja erityistalvelut saman,

vahvan organisaation vastuulle. Tämän myötä palveluketjuja voidaan kehittää toimivammiksi ja sujuviksi, eivätkä vastuu- ja kustannuskysymykset enää vaikeuta palvelun saamista nykyisen mallin tavoin. Palvelujen uudistamiseen tähtäävää järjestämislakiehdotus odottaa tällä hetkellä seuraavaa vaalikautta. Järjestämislakiehdotus palasi uudelleen selvittelyyn perustuslaillisten ristiriitojen vuoksi. (Eronen yms. 2014, 7; Järvinen, 2014, 2-6; Sote viidelle alueelle, 2014, 1; Sote-uudistus. Viitattu 5.4.2015.)

Samanaikaisesti sosiaalihuollon lainsäädäntöä on uudistettu, jotta sosiaalihuollon palvelujen saatavuus, asiakaslähtöisyys ja vaikuttavuus paranisivat, ja palvelut tuotettaisiin aiempaa tehokkaammin. Tavoitteena lakiuudistuksella on muuttaa palvelujen painopistettä nykyisestä korjaavasta ennaltaehkäisevään suuntaan. Myös yhteistyön vahvistaminen sosiaalihuollon ja sen erityispalvelujen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden toimijoiden kesken on kirjattu lakiin. Sosiaalihuollon uudistukset astuvat voimaan asteittain 1.1.2015 alkaen. Lapsiperheille muutos tarkoittaa palvelujen parempaa saatavuutta sekä oikea-aikaista palvelujen tarjoamista. Ehkäiseviä palveluja on mahdollista saada ilman lastensuojelun asiakkuutta ja terveydenhuollon palvelut on järjestettävä viipymättä, mikäli niiden puute aiheuttaa lastensuojelun tarpeen. (Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistus. Viitattu 5.4.2015; Luonnos sosiaalihuoltolaista lausunnolle. Viitattu 5.4.2015; Sosiaalihuoltolaki lisää matalan kynnyksen palveluja. Viitattu 5.4.2014.)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on arvioida lapsiperheiden palvelujen merkitystä Uuraisilla asuvien lapsiperheidenarjen sujuvuuteen ja arjessa koettuun hyvinvointiin. Kartoittavan tutkimukseni tarkoitus on tuoda esiin lapsiperheiden ja palvelujen käyttäjien

ajatuksia ja mielipiteitä Uuraisten kunnan tarjoamista lapsiperheiden palveluista. Millaisena kunnan lapsiperheet kokevat olemassa olevat palvelut, mihin suuntaan he haluaisivat palveluita kehittää ja millaisia palveluita he kuntaan vielä kaipaaisivat? Millaisia palvelutarpeita heillä on, ja ovatko he saaneet tukea niihin palveluista? Samalla pyrin myös kuvaamaan sitä, millainen merkitys toimivilla peruspalveluilla on lapsiperheiden arjessa ja hyvinvoinnissa. Kyselylomakkeella kerätyn aineiston kautta saadaan tietoa siitä, millaisena lapsiperheet kokevat kunnan tarjoamat palvelut tällä hetkellä; mitkä palveluista toimivat hyvin, mitkä kaipaavat kehittämistä ja mitkä palvelut lapsiperheet määrittelevät heille tärkeimmiksi. Tässä tutkimuksessa kyselylomakkeilla saatua tietoa käytetään taustoittamaan teemahaastattelujen aineistoa. Teemahaastattelujen aineistosta taas on pyritty saamaan esille toimivien peruspalvelujen merkitystä lapsiperheen arkeen ja hyvinvointiin. Näiden kahden aineiston yhdistämisellä pyrin tuomaan esiin vanhempien kokemusta lapsiperheiden palveluista Uuraisilla.

Tutkimuskysymykset voi tiivistää seuraavalla tavalla;

1. Millaisiksi vanhemmat kokevat kunnan tarjoamat lapsiperheiden palvelut Uuraisilla?

- a) millaisia palveluita ovat käyttäneet, miten arvioivat palvelun toimivuutta, sijaintia, saatavuutta?
- b) Millainen palvelu heille on toimiva, hyvä?

2. Millaiseksi he arvioivat palvelujen merkityksen omaan arkeensa?

3. Millaisia toiveita tai toteutumattomia tarpeita heillä on palvelujen suhteen?

4. Millaisina he näkevät lähipalvelujen tulevaisuuden Uuraisilla?

Avainsanat; lapsiperhe, arki, hyvinvointi, palvelut, peruspalvelut

3.2 Tutkimuksen aineistot ja menetelmät

Tutkimukseni käynnistyi kuntalaiskyselyllä, joka suunnattiin kunnassa asuville lapsiperheille. Tutkimusta varten on koottu väestörekisterin perusteella kuntalaisista ne kotitaloudet, joissa on ainakin yksi alle 18-vuotias lapsi. Tällaisia kotitalouksia oli

otantahetkellä väestörekisterin tietojen mukaan Uuraisilla 480. Tästä ryppäästä olen valinnut satunnaisotantaa käyttäen 200 kyselyn otoksen.(N= 200 kyselyä) Kuntalaiskysely on toteutettu postikyselynä. Kyselylomakkeen olen tehnyt Uuraisten lapsiperheiden moniammatillisen tiimin toiveiden mukaiseksi käyttäen kehittelyn pohjana Kuntaliiton kyselylomaketta. (Liite 1) Kyselyyn vastasi 70 vanhempaa, jolloin vastausprosentiksi tulee 35 %. Kyselylomakkeen vastaukset on käsitelty PSPP-tilasto-ohjelmalla laskien tunnusluvut jokaisen palvelun kohdalle koskien palvelun toimivuutta, tärkeyttä sekä saatavuutta Uuraisilla. Tämän lisäksi lapsiperheiltä on kartoitettu toiveita tulevaisuuden lähipalveluista sekä ajatuksia palvelujen tuottamisen malleista. Kuntalaiskyselyn aineisto esitellään tässä tutkimuksessa ainoastaan tilastoaineiston kuvailulla käyttäen luokittelua ja taulukointia sekä laskemalla keskeisiä tunnuslukuja. Aineistosta on laskettu palvelutasoprofiilit palvelujen käyttäjien ja ei-käyttäjien arvioista sekä koko aineistosta joko keskiarvoja tai mediaaneja käyttäen. (Karjalainen 2010, 38-50; Holopainen 1994, 109-130) Opinnäytteessäni kuntalaiskyselyaineiston analyysiä käytetään taustoittamaan teemahaastattelujen aineistoa, sillä tässä tutkimuksessa pääpaino on teemahaastattelun kautta kerätyssä aineistossa. Kyselylomake on kuitenkin tehty niin, että sitä pystytään hyödyntämään monipuolisesti myös tämän tutkimuksen jälkeen palvelujen kehittämisessä.

Kuntalaiskyselyn jälkeen olen haastatellut vapaaehtoisia lapsiperheiden vanhempia teemahaastattelun avulla lapsiperheiden palveluja koskien. Teemahaastattelun olen valinnut saadakseni esiin tietoa, joka jää usein puuttumaan kyselyiden tuloksista. Ihmisten ilmiöille antamat merkitykset arjessa ja tilanteiden taustalla vaikuttavat tekijät nousevat paremmin esiin laadullisen tutkimuksen menetelmien avulla. Koska tutkimusaiheeni on vahvasti alueellinen ja perustuu subjektiiviseen kokemukseen, koen, että laadullinen tutkimus on hyvä keino saada vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Haastattelut toteutettiin lokakuussa 2014 vapaamuotoisen teemahaastattelun kautta. (Liite 2) Haastattelujen teemoituksen taustalla on käytetty osittain Hämeenahon (2014) maaseudun palvelujen tutkimuksen teemoja.(Hämeenaho 2014, 232-234). Haastatteluihin vapaaehtoisia vanhempia kyselin mm. seurakunnan kerhojen, kun-

nan lapsiperhetyöntekijöiden sekä kunnan vauvakerhon kautta. Lisäksi vierailin perhekerhoissa kertomassa tutkimuksestani.

Haastattelut toteutettiin haastateltavien kotona. Haastattelut kestivät kerrallaan keskimäärin 1-1,5 tuntia, ja litteroitua haastatteluaineistoa on 47 sivua. Osa haastateltavista sai teemoitukseen liittyviä kysymyksiä pohdittavaksi ennen haastattelua, ja haastattelun ajan kaikilla oli käytössään haastattelun alustavat teemat erillisellä lomakkeella, sekä listattuna Uuraisten kunnan tarjoamat lapsiperheiden palvelut. Koska haastattelun ajan perheen lapset olivat läsnä, haastattelua keskeytettiin useita kertoja, ja varsinaiseen haastattelutapaamiseen kului useimmin varsinaista haastatteluosuutta pidempi aika.

Haastattelemani äidit kuvasivat palveluita pääasiassa omien käyttökokemustensa pohjalta. Joissakin haastatteluissa äidit kertoivat myös ajatuksiaan Uuraisten palveluista, jotka perustuivat oman käyttökokemuksen sijaan esimerkiksi lapsiperheiden kesken jaettuun tietoon palveluiden toimivuudesta ja saatavuudesta. Teemahaastattelujen analyysissä olen pyrkinyt keskittymään äitien omiin kokemuksiin liittyen palvelujen käyttöön.

Lapsiperheiden vanhempien haastatteluista saatu aineiston olen analysoinut laadullisella, teoriasidonnaisella sisällön analyysillä. Laadullisen sisällönanalyysin tarkoitus on luokitella ja jäsentää aineistoa eri teema-alueisiin. Luokittelun ja jäsentelyn tarkoitus on tiivistää, järjestellä ja jäsentää aineistoa mahdollisten tulkintojen tekemistä varten. Siinä missä määrällisessä tutkimuksessa muuttujat on etukäteen tarkoin määritelty, tässä käsiteltävät teemat nousevat esiin pääasiassa tutkimusaineistosta. Tarkoitukseni on löytää aineistosta ne teemat, jotka ovat tutkimuskysymysten kannalta merkityksellisiä. Itse analyysiprosessi koostuu kolmesta vaiheesta; aineiston pelkistämisestä, ryhmittelystä ja teoreettisten käsitteiden luomisesta. (Hirsjärvi & Hurme 2002, 173.)

Teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastoon sijoittuva teoriasidonnaisessa tutkimuksessa aineiston analyysissä kytkökset taustateoriaan ovat havaittavissa, mutta analyysi ei perustu siihen suoraan. Teoriasidonnaisessa analyysissä aiempi tutkimustieto ohjaa analyysin tekemistä, mutta analyysiyksiköt valitaan aineistosta. Aiemman tiedon merkitys ei ole kuitenkaan teoriaa testaava, vaan mahdollisia suuntia tarjoava. Aineistosta saaduille tutkimustuloksille haetaan tulkintojen tueksi selityksiä ja vahvistusta tutkimuksen taustalla vaikuttavista teorioista. Teoriasidonnaista lähestymistapaa voidaan määritellä myös abduktiiviseksi päättelyksi. Tässä aineiston tulkinnassa vaihtelevat aineistolähtöisyys ja aiemman tiedon tarjoamat valmiit mallit. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97- 99.)

Teemahaastattelujen aineiston analyysissä olen jakanut pelkistetyt ilmaisut yläkategorioihin ja alakategorioihin. Aiempi tutkimustieto on toiminut apuna analyysin tekemisessä ja haastattelujen teemojen määrittelyssä, mutta tutkimustulosten analyysissä teemat ovat syntyneet aineistosta. Teoriasidonnaisessa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aiemman tiedon ohjaamana aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 101-102.)

Esimerkki aineiston analyysin etenemisestä.

Alkuperäiset ilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset	Aineiston ryhmitte-ly	Alakategoria
..lääkärille on saanut ajan..	on päässyt tarvittaessa lääkärin vastaanotolle	on päässyt lääkärin vastaanotolle	palvelun saata- vuus
..oon päässy silleen kivut- tomasti..	on päässyt tarvittaessa lääkärin vastaanotolle		
..aina ne korvat on joku kattonu..	on päässyt tarvittaessa lääkärin vastaanotolle		

Alkuperäiset ilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset	Aineiston ryhmittely	Alakategoria
.. Annetaan vaikka neuvoja..	on saanut neuvolasta neuvoja		palvelun saavutettavuus
.. Ongelma otetaan huomioon..	on tullut yksilöllisesti huomioiduksi neuvolassa	on saanut neuvolasta tukea	
..neuvolat on toiminu..	on kokenut neuvolat toimiviksi		
..sillon multa kysyttiin neuvolassa, et..	on saanut neuvolasta tukea		
Alakategoriat	yläkategoria	yhdistävä teema	
on saanut palvelua	palvelun saatavuus	hyvä, toimiva lapsiperheen palvelu	
palvelu on vastannut tarvetta	palvelujen saavutettavuus, palvelun laatu		
yksilöllinen huomiointi palvelussa	palvelujen saavutettavuus, palvelun laatu		
joustava palvelu	palvelun laatu	hyvä toimiva lapsiperheen palvelu	
vaihtoehdot palvelun käytössä	palvelujen saavutettavuus		

Sisällönanalyysillä saamani johtopäätökset aioin kytkeä muihin aihetta koskeviin tutkimustuloksiin lapsiperheiden hyvinvoinnista ja peruspalveluiden vaikutuksesta hyvinvointiin, ja siten saada tulokset sidottua myös laajempaan kontekstiin. Molem-

pien aineistojen tutkimustuloksia olen tulkinut aiemman tutkimustiedon valossa palveluiden laadusta ja saavutettavuudesta. Koska kyseessä on kuitenkin tutkimus yksilöiden subjektiivisista kokemuksista ja tulkinnoista, joihin vaikuttavat monet eri tekijät, tutkimukseni ei tule antamaan kattavaa kuvaa Uuraisten kunnan palveluiden laadusta tai niiden vastaamisesta kaikkien lapsiperheiden tarpeisiin. Tähän vaikuttaa olennaisesti myös se, että tämän tutkimuksen aineistot on kerätty varsin pienellä otannalla. Suurempi määrä tutkimusaineistoa toisi luotettavamman tuloksen. Uskon kuitenkin palvelujen käyttäjien haastattelujen ja kyselyiden kautta saadun aineiston yhdistämisen niihin tuovan hyödyllistä tietoa juuri palvelujen saamasta merkityksestä käyttäjien omista kokemuksista käsin. Haastattelujen kautta saatu tieto liittyy siihen, millaisia merkityksiä toimivat lapsiperheen palvelut saavat arjessa koetun hyvinvoinnin näkökulmasta. Opinnäytetyöni tutkimustuloksia voidaan käyttää palvelujen kehittämisen pohjalla Uuraisten kunnassa sekä myös työntekijöiden tietämyksen lisäämiseen Uuraisilla asuvan lapsiperheen arjen hyvinvoinnista sekä hyvinvoinnin haasteista suhteessa palvelujärjestelmään.

3.3 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimuksessani on muutamia eettisiä kysymyksiä, jotka saattavat vaikuttaa tutkimuksen tekemiseen ja tutkimustuloksiin. Ensimmäinen liittyy omaan rooliini tutkittavassa kunnassa. Koska työskentelen lastensuojelussa tutkimuksen kohteena olevassa kunnassa, haastateltavat ovat mahdollisesti myös asiakkaitani. Oma positioni saattaa vaikuttaa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuteen. (Kuula, 2011, 34-35, Tutkimusetiikan periaatteet. Viitattu 4.9.2014.) Tämän vuoksi olen kertonut haastateltaville mahdollisuudesta jäädä pois tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa. Olen myös kertonut haastateltaville oman roolini opinnäytetyön tekijänä, en työntekijänä, sillä epäilen työroolini vaikuttavan sosiaalitoimesta annettavaan palautteeseen.

Tässä tutkimuksessa päällekkäiset roolini tulevat vaikuttamaan koko tutkimusprosessin ajan myös tutkimuskysymyksiin, aineiston keruuseen ja analysointiin. Tutkimuksen objektiivisuuden varmistaminen on ollut haastavaa. Omat tiedostamattomat ja tiedostetut motiivini ja ennako-oletukseni ovat saattaneet vaikuttaa haastattelun

kulkuun ja erityisesti aineiston analyysiin. (Seppänen-Järvelä 2003, 1- 2.) Tätä olen pyrkinyt estämään nauhoittamalla haastattelut, ja kuuntelemalla haastattelun jälkeen vielä kysymykset huomioiden mahdollisen johdattelun varalta sekä suorittamalla analyysia tarkkaan kirjaten, jolloin on mahdollista ulkopuolisen arvioida analyysin objektiivisuutta. Toisaalta oma esiyymmärrykseni aiheesta on saattanut myös edesauttaa joiltain osin tutkittavan ilmiön ymmärrystä ja tulkintaa

Toinen eettinen kysymys liittyy tutkimuksen aineistoon, sen käsittelyyn ja haastateltavien yksityisyyteen. Haastatteluissa saattaa nousta esiin hyvin yksityisiä asioita. Pienellä paikkakunnalla haastateltavien tunnistettavuus valmiista työstä on huomioitava erityisen tarkasti. Kaikki tunnistetiedot, kuten haastatteluista erisnimet, tarkat asuinpaikat Uuraisilla sekä haastateltavien ja perheenjäsenten ammatit on poistettu litterointivaiheessa korvaten yksilöintitiedot juoksevalla numerolla; esim. äiti haastattelusta numero 3= Ä3. Suorissa lainauksissa ei ole tämän vuoksi mitään tunnistetietoja, ja haastateltavien taustiedot on tässä tutkimuksessa kerrottu varsin yleisluontoisesti tunnistettavuuden estämiseksi. Kuntalaiskyselyn kyselylomakkeeseen henkilötietoja ei ole kerätty lainkaan, ja palautetut kyselylomakkeet tullaan arkistoi- maan kunnanvirastolle asianmukaisesti niiden luottamuksellisuus huomioiden myöhempää jatkokäyttöä varten. Haastattelujen litteroitu aineisto ja äänitallenteet tullaan hävittämään työn valmistuttua ja sen tulosten oikeellisuuden varmistuttua.

4 Tutkimuksen tulokset

4.1 Kyselyjen tulokset

Teemahaastattelujen taustaksi tutkimuksessani keräsin kyselylomakkeen avulla palautetta palveluista Uuraisten lapsiperheiltä. Kyselyyn osallistuneista 84% oli perheiden äitejä, 16% isiä. Koska vastaajien enemmistö on naisia, antavat kyselyn tulokset kuvaa pikemminkin perheenäitien kokemuksista. Vastaajista puolet (53%) sijoittui

ikäryhmään 31-40-vuotiaat, ja vajaa neljännes (23%) ikäryhmään 41-50-vuotiaat. Kyselyyn vastanneiden perheissä 56 % ssa oli 1-2 lasta, ja 34%ssa perheistä oli 3-4 lasta. Yli 5-lapsisia perheitä kyselyyn vastanneista oli 10%. Vastaajia oli tasaisesti Uuraisten eri osista; vastaajista 22% asui kirkonkylällä, 26% Hirvaskaan/Kangashäkin alueella ja 28% Jokihaaran ja Oikarin alueella, ja 24% Höytiän ja Kynnämöisen alueella. Tämän myötä kaikkien Uuraisten suurimpien asutuskeskusten osalta on vastauksia.

Palvelujen järjestäminen Uuraisilla

Kyselyyn vastanneista lapsiperheistä suurin osa oli käyttänyt kuluneen vuoden aikana terveyskeskuslääkärin (91% vastaajista) sekä sairaanhoitajan (79% vastaajista) vastaanottoa. Muita paljon vastaajien keskuudessa käytettyjä palveluita olivat hammashoito (71% vastaajista), kirjasto (73% vastaajista), lastenneuvola(67% vastaajista) sekä ala-aste (63% vastaajista).

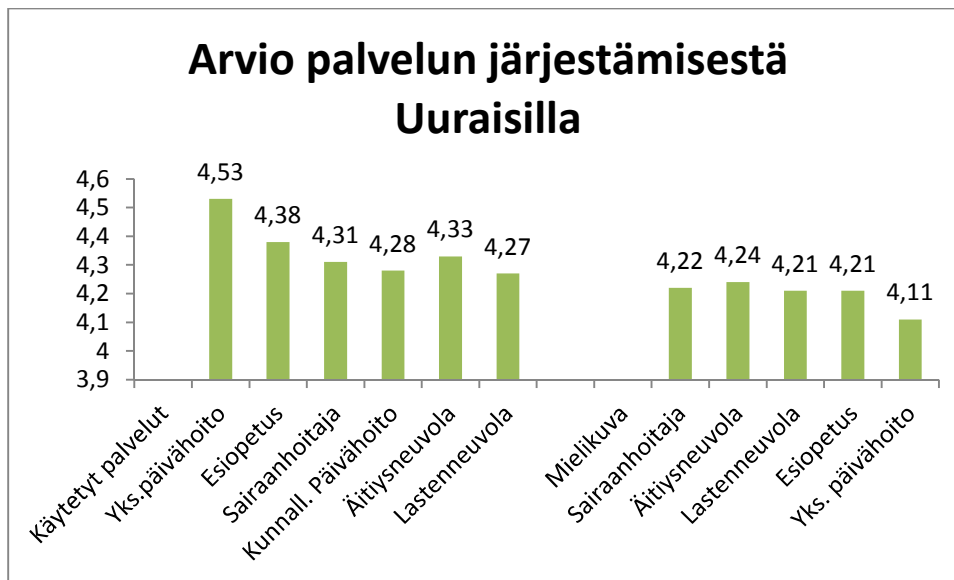
Kyselylomakkeessa vanhemmat saivat antaa arvion palvelujen järjestämisestä Uuraisilla toimialoittain, arvo-asteikolla 1-5, jossa 1 tarkoittaa, että palvelu toimii erittäin huonosti, 5 että palvelu toimii erittäin hyvin. Kyselyssä eriteltiin palvelun käyttö, jotta voitiin verrata palvelujen käyttäjien kokemuksia yleiseen keskiarvoon palvelun järjestämisestä. Sekä käytettyjen palvelujen arvioiden keskiarvot, että kaikkien vastaajien arvioiden keskiarvot palvelun järjestämisestä olivat kaikki vähintäänkin arvosanan 3 arvoisia. Tästä voisi olettaa, että Uuraisilla asuvat lapsiperheet ovat keskimäärin melko tyytyväisiä kunnan tarjoamien palvelujen järjestämiseen.

Käyttämäänsä palveluita kyselyyn vastaajat arvioivat paremmin järjestetyiksi kuin mielikuvan perusteella palvelujen järjestämistä arvioineet. Samankaltaisia tutkimustuloksia on saatu myös muista tutkimuksista, esim. Kansalaisbarometrissä 2011 (Siltaniemi yms. 2011, 106). Aiemmissa, laajoissa palvelututkimuksissa on kuitenkin saatu myös toisenlaisia tuloksia, esimerkiksi sosiaalipalveluita tutkinut Muuri (2008) toteaa, että sosiaalipalvelujen palvelujen käyttäjät arvioivat palveluja kriittisemmin kuin mielipiteen varassa palveluita arvioineet(Muuri, 2008b, 199). Muurin tutkimuk-

sen kanssa samankaltaisia tuloksia on saatu mm. vuoden 2009 Kansalaisbarometris-
sa, jossa kunnan sosiaali- ja terveystalvelujen käyttäjien arviot olivat hieman kriitti-
sempiä palvelujen laadusta kuin mielikuvien perusteella annetut arviot (Siltaniemi
yms, 2009, 127).

Tässä tutkimuksessa palvelujen käyttäjien hiukan parempi arvio palveluista selittynee
kuitenkin kyselylomakkeen rakenteella. Useampi vastaaja tässä kyselyssä selitti
avointen vastausten puolella arvioineensa palveluita keskiverroksi (3), mikäli ei ole
käyttänyt ko. palvelua, sillä ei osannut arvioida palvelun toimivuutta.

Lapsiperheiden vanhemmat arvioivat käyttämistään palveluista parhaiten järjestetyn
Uraisilla yksityisen päivähoiton(15 palvelua käyttänyttä vastaajaa), esiopetuksen(
38 palvelua käyttänyttä vastaajaa), sairaanhoitajan vastaanoton(55 palvelua käyttä-
nyttä vastaajaa), kunnallisen päivähoiton (27 palvelua käyttänyttä vastaajaa) sekä
äitiys- ja lastenneuvolan palvelut (23 ja 47 palveluja käyttänyttä vastaajaa). (Kuvio
3) Koska palvelujen käyttäjiä on kyselyssä verraten pieniä määriä, arvioiden keskiar-
vot eivät kuitenkaan ole täysin keskenään vertailukelpoisia. Lisäksi tässä vertailussa
on jätetty pois palvelut, joiden käyttäjiä kyselyssä oli vain muutamia. Jos vastaajia oli
alle 10, ei palvelun käyttäjien arviota huomioitu tähän taulukkoon. Kuviossa 2 on
kuitenkin pyritty nostamaan esiin käyttäjien arvioiden ja kaikkien vastaajien arvioiden
keskiarvojen pieniä eroja. Kaikkien vastausten perusteella Uraisilla asuvat lapsiper-
heet arvioivat parhaimmin järjestetyksi lapsiperheiden palveluiksi sairaanhoitajan
vastaanoton, äitiys- ja lastenneuvolan palvelut, esiopetuksen sekä yksityisen ja kun-
nallisen päivähoiton.

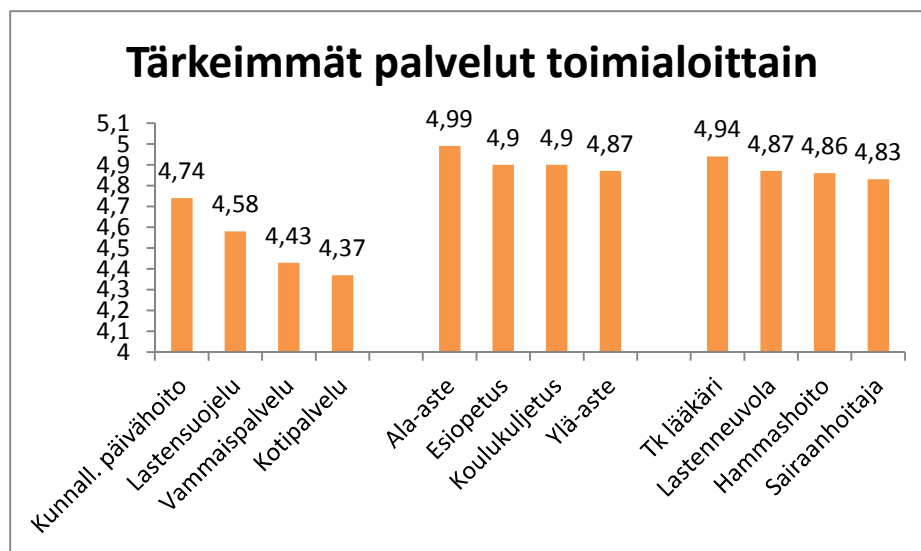
Kuvio 3. Vastaajien arvioiden keskiarvot palvelujen hoidosta. Verrattu palvelujen käyttäjien arvioiden keskiarvoja sekä kaikkien vastaajien arvioiden keskiarvoja.

Tämän tutkimuksen tulokset noudattavat myös muissa suomalaisissa tutkimuksissa saatuja tuloksia. Kansalaisbarometrin 2011 mukaan valtaosa suomalaisista (62%) kokee kuntansa julkiset sosiaali- ja terveystaloudet hyviksi tai melko hyviksi. Vain 12% suomalaisista kokee kuntansa sosiaali- ja terveystaloudet huonoiksi. (Siltaniemi yms. 2011, 95.) Myös kansalaisbarometrissä 2009 kaikkien kotitaloustyyppien ja työelämätilanteiden edustajien arvioissa suurempi osuus arvioi kuntansa julkisia sosiaali- ja terveystaloudet myönteisesti kuin negatiivisesti. Toisaalta tässä tutkimuksessa lapsiperheet arvioivat terveystaloudet kaikkein kriittisimmin eri perhe-tyypeistä. Samalla on myös verrattu suomalaisten tyytyväisyyttä kuntansa sosiaali- ja terveystaloudetuihin, ja todettu, että keskisuomalaisten arviot julkisista sosiaali- ja terveystaloudetuista ovat keskiarvoa myönteisempiä. (Siltaniemi yms. 2009, 118-121.)

Palvelun tärkeys lapsiperheelle

Uuraisten kyselyssä siihen vastanneet vanhemmat arvioivat myös palvelujen tärkeyttä lapsiperheille. Sosiaalipalveluista tärkeimmiksi vanhemmat arvioivat kunnallisen päivähoiton, lastensuojelun, perheneuvolan, vammaispalvelut sekä lapsiperheiden kotipalvelun. Sivistyspalveluista tärkeimmiksi vanhempien vastuksissa nousivat ala-aste, esiopetus, koulukuljetus, ylä-aste sekä esiopetuksen kuljetuspalvelu. Terveystaloudetuista vanhemmat määrittivät lapsiperheille tärkeimmiksi terveystaloudetlääkä-

rin vastaanoton, hammashoidon, sairaanhoitajan vastaanoton sekä lastenneuvolan palvelut. Kyselyyn vastanneiden arvioissa on pieniä eroja eri palvelujen tärkeyden keskiarvoissa. Tässä tutkimuksessa sivistystoimen palvelut sekä terveyspalvelut on nähty hiukan tärkeämpinä lapsiperheille kuin sosiaalityön palvelut. (Kuvio 4)

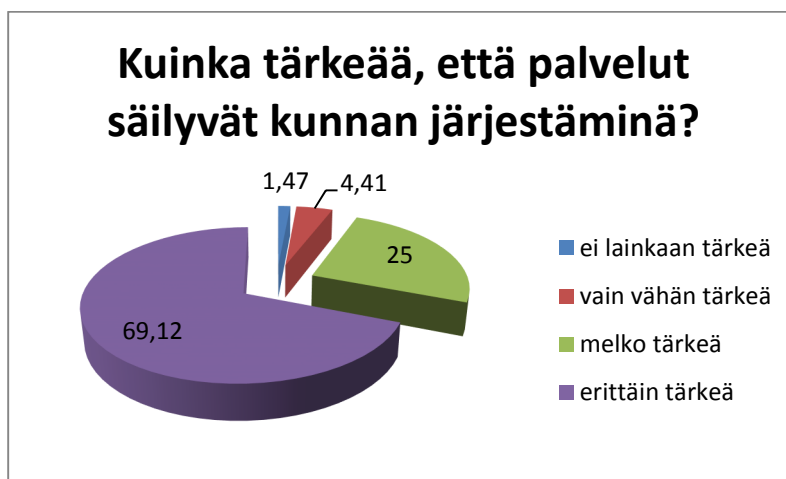

Kuvio 4. Vastaajien arvioiden keskiarvot palvelun tärkeydestä toimialoittain.

Jos kyselyn aineistoa tarkastellaan prosenttiosuuksin, esimerkiksi terveyskeskuslääkärin palveluja piti erittäin tärkeänä tai vähintäänkin melko tärkeänä 98% vastaajista. Vastaavasti päivähoitoa piti vastaajista erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä 91%, ja lapsiperheiden kotipalvelua 81%.

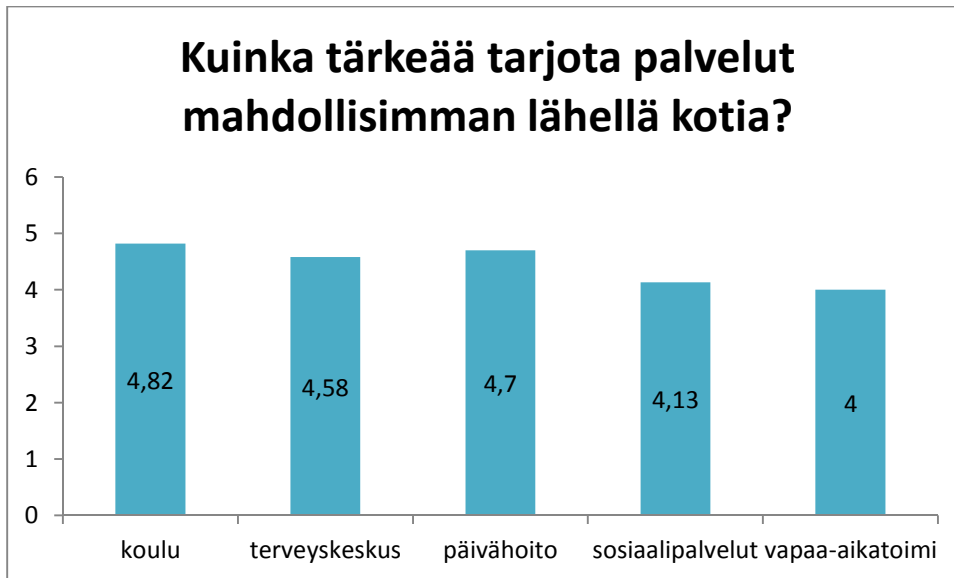
Myös muissa tutkimuksissa, kuten Kansalaisbarometrissa 2011, julkiset terveyspalvelut on nähty hivenen sosiaalipalveluja tärkeämpinä (Siltaniemi yms. 2011, 90-91). Vuoden 2011 Kansalaisbarometrin mukaan hyviä julkisia terveyspalveluita piti tärkeinä tai erittäin tärkeinä valtaosa (84%) suomalaisista täysi-ikäisistä. Hyviä julkisia sosiaalipalveluita tärkeinä tai erittäin tärkeinä piti yli puolet (68%). Lapsiperheet käyttivät julkisia palveluja useammin kuin muut kotitaloustyyppit. (Siltaniemi yms. 2011, 86-91.)

Kysyttäessä Uuraisilla asuvilta vanhemmilta kuinka tärkeänä he pitivät sitä, että lapsiperheiden palvelut säilyvät kunnan tuottamina, vastaajista 69% piti erittäin tärkeänä palvelujen säilymistä kunnalla, ja 25% piti asiaa melko tärkeänä. Valtaosa vastaajista (94 %) arvioi siis vähintäänkin melko tärkeänä sen, että palvelut säilyvät kunnan järjestäminä. (Kuvio 5)

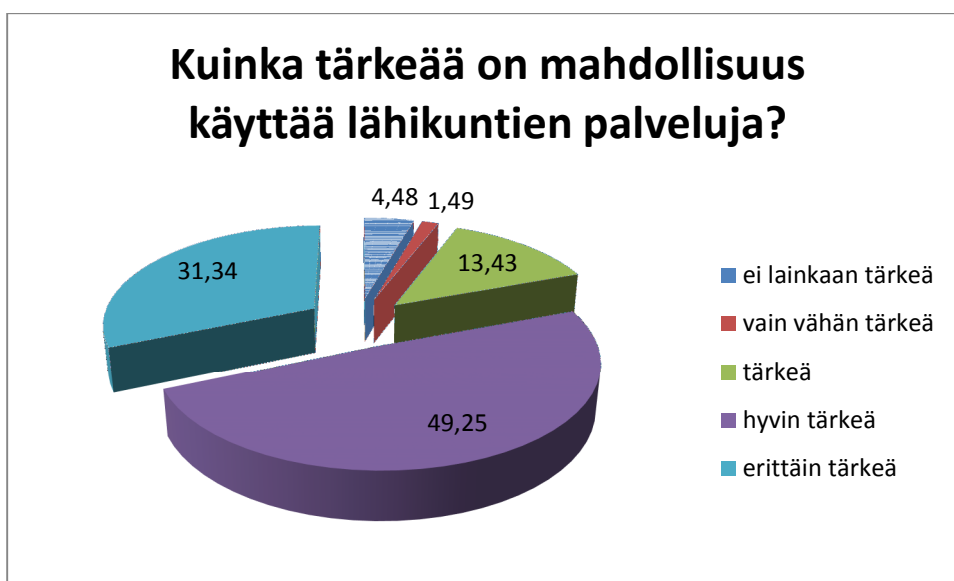
Kuvio 5. Prosentuaaliset osuudet vastaajien arvioista koskien palvelujen säilymistä kunnan järjestäminä.

Kyselyssä pyydettiin vastaajia myös arvioimaan kuinka tärkeänä he pitävät tiettyjen palvelujen säilymistä lähipalveluna. Kyselyyn oli valittu mukaan palveluista koulu, terveyskeskus, päivähoito, sosiaalipalvelut sekä vapaa-aikatoimen palvelut. Kuviossa 6 on koottuna kyselyyn vastanneiden arvioiden keskiarvot kunkin palvelun osalta. Koulun, päivähoiton ja terveyskeskuksen palvelujen nähtiin hiukan tärkeämpänä säilyttää lähipalveluna kuin sosiaali- ja vapaa-aikatoimen palvelut.

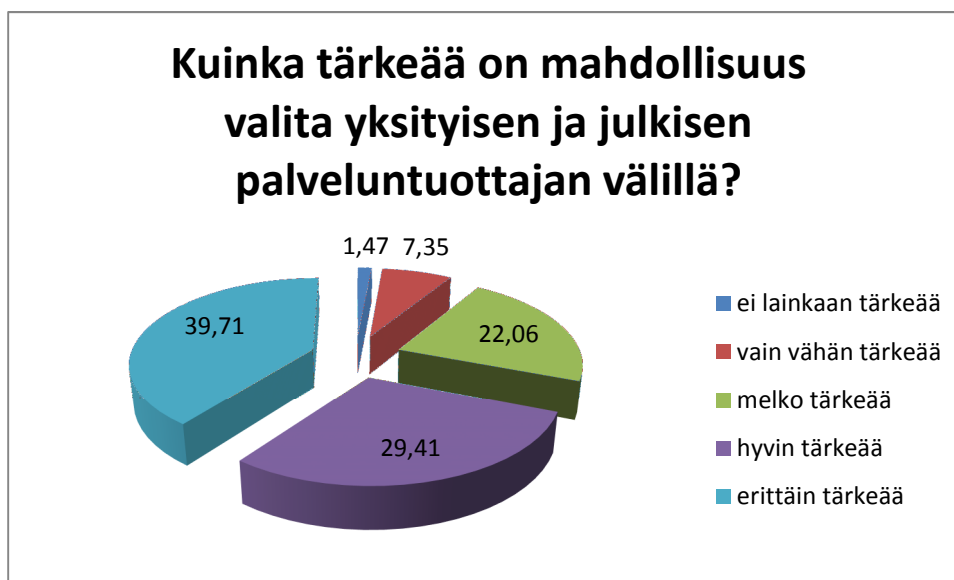
Kuvio 6. Vastaajien arvioiden keskiarvot lähipalvelun tärkeydestä.

Arvioitaessa muiden lähikuntien palvelujen käyttämisen tärkeyttä 49% vastaajista arvioi sen olevan melko tärkeää, 31% erittäin tärkeää. Näin ollen vastaajista valtaosa (80%) arvioi lähikuntien palvelujen käyttämisen mahdollisuuden vähintäänkin melko tärkeäksi. (Kuvio 7) Avoimissa vastauksissa lähikuntien palveluiden osalta kehittämissuhteeksi mainittiin mm. Hirvaskankaan alueen palvelut. Muutamasta vastaajista kokivat hyvänä vaihtoehtona oman kunnan palvelujen sijaan esimerkiksi Äänekosken palvelujen käyttämisen.

Kuvio 7. Vastaajien prosentuaaliset osuudet kunkin arvoasteen kohdalla.

Julkisen ja yksityisen palveluntuottajan väliltä palvelujen valitsemisen koki tässä tutkimuksessa vastaajista 39,7% erittäin tärkeänä ja 29% melko tärkeänä. Yli puolet kyselyyn vastanneista (68,7%) piti vähintäänkin melko tärkeänä mahdollisuutta valita yksityisen ja kunnallisen palveluntuottajan välillä. (Kuvio 8)

Kuvio 8. Vastaajien prosentuaaliset osuudet kunkin arvoasteen kohdalla.

Julkisten palvelujen rinnalle on viime vuosina syntynyt paljon yksityistä palveluntuotantoa, ja kuntien tavat tuottaa palveluja ovat muuttuneet monimuotoisemmiksi. Verrattaessa tämän tutkimuksen tuloksia muihin aiheesta tehtyjen tutkimusten tuloksiin, voidaan todeta, että myös tältä osin niiden voidaan sanoa mukailevan muita tutkimustuloksia. Yleisesti suomalaiset eivät pidä yksityisiä sosiaali- ja terveyspalveluja yhtä tärkeinä kuin julkisia palveluja. Kuitenkin yksityiset sosiaali- ja terveyspalvelut ovat olleet suomalaisille useammin tärkeitä, kuin vain vähän tai ei lainkaan tärkeitä. (Siltaniemi yms. 2009, 123.) Jo tätä aiemmissa tutkimuksissa (esim. HYPÄ 2004, 2006) on ollut nähtävillä, että suomalaiset näkevät vähenevässä määrin vastakkainasettelua julkisen ja yksityisen sektorin välillä. Päävastuu halutaan säilyttää julkisella sektorilla, mutta myös yksityinen sektori halutaan mukaan tuottamaan hyvinvointipalveluja. (Forma 2008, 171-175.)

Uuraisten kyselyyn vastaajat saivat vastata avoimeen kysymykseen missä palvelussa he olisivat valmiita käyttämään yksityistä palveluntuottajaa. Vanhemmat olivat valmiita käyttämään yksityisen palveluja mm. päivähoitossa (23 mainintaa), hammashoidossa (18 mainintaa), lääkäripalveluissa (10 mainintaa) sekä fysioterapiassa (9 mainintaa). Useassa vastauksessa todettiin, että on joutunut jo käyttämään yksityistä palveluntuottajaa, koska palvelua ei ole ollut saatavilla riittävässä määrin kunnallisella puolella. Hammashoito nousee näissä vastauksissa esiin palveluna, jota on käytetty yksityisen palveluntuottajan puolella, koska palvelua ei ole saanut julkisella puolella.

Kansalaisbarometrin 2011 mukaan suomalaisista 45% on samaa mieltä väittämän kanssa, että yksityisiä yrityksiä tulisi hyödyntää enemmän palvelujen tuottamisessa sosiaali- ja terveystoimessa. Siltaniemen yms. tutkimuksessa 27% on täysin eri mieltä väittämän kanssa. (Siltaniemi yms. 2011, 94.) Myös muissa aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että palvelua vaille jääminen liittyy useimmiten hammashoitoon (Siltaniemi yms. 2011, 99-100; Klavus 2008, 188-189).

Avoimissa vastauksissa vanhemmat antoivat palautetta ja kehittämisehdotuksia lapsiperheiden palveluista Uuraisilla. Määrällisesti eniten kommentteja tuli kirjaston aukioloaikoihin liittyen(9 mainintaa). Kirjaston toivottiin olevan useammin avoinna iltaiikoihin, jotta myös työssäkäyvät vanhemmat voisivat käyttää kirjaston palveluja. Toinen usein mainittu kehittämiskohde olivat Hirvaskankaan/ Kangashäkin alueen palvelut. Sinne kaivattiin lisää toimintaa ja palveluja; peruspalveluja ja vapaa-ajan toimintaa lapsille ja nuorille. Yksittäisissä vastauksissa kehittämisehdotuksina mainittiin mm. pankkiautomaatin saaminen takaisin kylälle, sekä toimivan laajakaistan saaminen myös Uuraisille. Terveyspalveluiden osalta kyselyyn vastanneet toivoivat terveydenhuollon henkilöstöön pysyvyyttä, sekä terveyskeskuksen ajanvarauksen sujuvuutta. Osa vastaajista koki terveysaseman ajanvarauksen ajoittain ruuhkautuneen. Koulutoimen puolella yksittäisissä avoimissa vastauksissa toivottiin mm. uutta koulua Hirvaskankaalle, tervettä sisäilmaa kouluihin sekä sisäliikuntamahdollisuutta Höytiän koulun oppilaille.

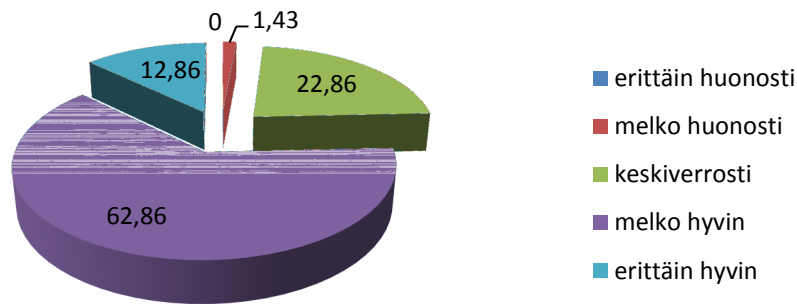
Erityistä kiitosta vastauksissa annettiin mm. Oikarin alueen koulukyydityksestä, joka poimii lapset kyytiin tien turvalliselta puolelta. Toisaalta koulukyytien ”odotusajat” ja koulukyydin kesto nousivat muutamassa vastauksessa myös kehitettäväksi asiaksi. Myös kunnan tarjoamat liikuntapalvelut nousivat avoimissa vastauksissa esiin toimivina ja edullisina.

Palvelujen saatavuus Uuraisilla

Kyselyyn vastanneiden arvioiden perusteella lapsiperheiden vanhemmat kokevat parhaimmiksi palvelun saatavuuden koulujen, koulukuljetuksen, neuvolapalvelujen, sairaanhoitajan vastaanoton sekä kunnallisen päivähoiton kohdalla. Eniten kehittämistä tämän kyselyn perusteella on hammashoidon, masennushoitajan, terveyskeskuspsykologin, kotipalvelun ja päihdehuollon palvelujen saatavuudessa. Kyselyyn vastanneista 28% arvioi hammashoidon palvelujen saatavuuden erittäin huonoksi tai huonoksi. Kotipalvelun saatavuutta kyselyssä huonoksi tai erittäin huonoksi arvioi 18% vastanneista, ja masennushoitajan ja terveyskeskuspsykologin palvelujen saatavuutta huonoksi tai erittäin huonoksi 24% vastaajista.

Lapsiperheet arvioivat myös kyselyssä, miten Uurainen sijoittuisi kuntien vertailussa, mikäli kunnat kilpailisivat missä kunnassa lapsiperheen on hyvä elää. Yli puolet, 62,8 % vastaajista arvioi, että Uurainen sijoittuisi melko hyvin kilpailussa. Vastaajista vain 1,4% arvioi Uuraisten sijoittuvan keskivertoa huonommin. (Kuvio 9) Kaikkien vastausten keskiarvo oli 3,9 asteikon ollessa 1- erittäin huonosti, 5-erittäin hyvin.

Kuinka Uurainen sijoittuisi lapsiperheelle sopivien kuntien vertailussa

Kuvio 9. Vastaajien prosentuaaliset osuudet kunkin arvoasteen kohdalla.

4.2 Teemahaastattelujen tulokset

Haastatteluihin ilmoittautui vapaaehtoisena 5 lapsiperheen äitiä. Haastateltavien äitien perheissä on 1- 4 lasta, joista vanhimmat olivat 6-vuotiaita, nuorimmat muutamana kuukauden ikäisiä. Alkuperäinen ajatukseni ei ollut keskittyä pikkulapsiperheiden vanhempiin, mutta haastatteluun ilmoittautuneista vanhemmista kaikki elävät alle kouluikäisten lasten perheessä. Uuraisilla alle 9- vuotiaiden lasten määrä suhteutettuna kunnan väkilukuun on muihin lähikuntiin nähden verraten korkea, joten pikkulapsiperhevaiheessa elävien vanhempien haastattelut puolustavat siltä osin paikkaansa (Tilastokeskus, väestörakenne iän mukaan 2013 Keski-Suomen kunnissa. Viitattu 1.3.2015.). Kaikkien haastateltavien perhemuoto on ydinperhe. Osa äideistä oli jo palannut vanhempainvapaalta työelämään haastatteluhetkellä, osa hoiti lapsia kotona. Haastateltavista äideistä kolme asui Uuraisten sivukylällä, ja kaksi äitiä lähellä kirkonkylää. Julkisen liikenteen ulottuvissa(lähimmälle bussipysäkille alle 3 kilometriä) asui haastatelluista 1 äiti.

Uurainen lapsiperheen kotikuntana

Haastatteluissa Uuraisista lapsiperheen kotikuntana välittyi äitien kokemuksista positiivinen kuva, ja vanhemmat kuvasivat valinneensa juuri tämän kunnan lapsiper-

heen kotipaikaksi. Kaikki äidit toivat esiin Uuraisten vahvuuksina verrattuna muihin kuntiin kunnan pienen koon, ”tuttuuden”, turvallisuuden ja rauhallisuuden. Lapsiperheelle kunta koettiin sopivaksi juuri em. ominaisuuksien vuoksi; turvallisuuden, rauhallisuuden ja lapsivoittoisuuden vuoksi. Toisaalta äidit kuvasivat asuvansa ”korpessa” ja ”metsässä” viitaten Uuraisiin maaseutuna. Kaikki haastatellut äidit olivat itse asuneet myös muualla kuin Uuraisilla. Pienen kunnan etuna verrattuna kaupungissa asumiseen näkyi äitien vastauksissa yhteisöllisyys ja se, että ihmiset tuntevat toisensa. Tässä yhden äidin kuvaus naapuriavusta;

”.. mut on niinku, viittitkö kattoo tätä (vauvaa) hetken ku mä käyn tossa kaupassa.. tai ku meet kauppaan ni heti varmasti joku joka on tuttuja ; -No mä voin kantaa nää sun kassit autoon..”

Palvelujen käytössä pienen maaseutukunnan edut lapsiperheille näkyivät mm. siten, että työntekijät tulevat tutuiksi, ja asioiden hoito miellettiin sen myötä useimmiten sujuvampana. Äidit näkivät henkilökunnan tuttuuden mahdollistavan yksilöllisemmän palvelun ja perheen kokonaistilanteen huomioimisen. Tätä kuvaavat hyvin seuraavat äitien kertomukset;

”vähän tulee ne ihmiset kuitenkin tutuks tuolla.. et ku soitat johonki...ni et ; -Ai terve, no mitäs lapsille kuuluu? ja sillee.. et isommassa kaupungissa vois jotenki hukkaa sinne massaan jotenki helpommi”

”et täällä on nii hyvä ku täällä on niin pienet piirit, et..”

”siis kaikki semmone, tosi helppoa, meet johonki ni ei tarvii mieltää parkkeja ja.. semmone niinku käytännön homma”

Haastateltujen perheistä kaikki olivat käyttäneet terveyspalveluista ainakin lääkärin ja neuvolan palveluita viimeisen vuoden aikana. Lisäksi osa perheistä oli käyttänyt tai käytti parhaillaan päivähoiton palveluita, hammashoitoa sekä muutamat esimerkiksi työvoimapalveluita, fysioterapiaa, esiopetusta, koulukuljetusta tai lapsiperheiden kotipalvelua.

Palvelujen fyysinen sijainti

Haastatelluista kaikki äidit toivat esiin, että oman auton käyttö on Uraisilla lapsiperheen toimivan arjen edellytys. Työmatkat tehdään omilla autoilla, ja harrastuksiin sekä arkisten asioiden hoitoon oman auton käyttö on lähes välttämättömyys haastatelluille. Äitien mukaan julkista liikennettä saattaa olla, mutta harvaan liikennöidyillä sivukylillä aikataulut vaikeuttaisivat kohtuuttomasti arjen sujuvuutta. Osalle sivukylisistä kulkee vain koululaisia kuljettava linja-auto, jonka varassa lapsiperheen kulkeminen koettiin aikataulullisesti mahdottomana. Perheenäideille oman auton käyttö oli luonteva valinta, jonka he olivat hyväksyneet päättäessään asua lapsiperheenä maaseudulla. Äidit eivät kaivanneet julkista liikennettä, vaan kuvasivat tottuneensa omalla autolla liikkumiseen, mikä koettiin vaivattomimmaksi vaihtoehdoksi lapsiperheen taloudessa. Koska välimatkojen kulkeminen rytmittää perheen arkea, useampi äiti toi kuitenkin esiin, ettei haluaisi matkustaa pitkiä matkoja esim. palvelujen tai harrastusten vuoksi.

”niinku just tossa sanoin, että jos niinku kulet jossain muualla töissä, ni ei sitte enää viitti lähtee illalla mihinkää kauheen kauas köröttelemää..”

”..päivähoito pitäis olla..että ei tarttis lähtee ajamaa iha tonne päinvas-tasee suuntaa..”

Valtaosa peruspalveluista sijaitsee Uraisilla kunnan keskustassa, sivukylillä on alasteen luokat kyläkouluilla sekä päivähoitoa, mutta nekin haastateltavien kodeista automatkan päässä. Äitien arvioidessa palvelujen sijaintia kaikki äidit pitivät tärkeänä, että peruspalveluista terveyspalvelut sekä päivähoito ja koulu löytyvät omasta kunnasta. Matkaa peruspalveluihin kirkonkylälle äidit pitivät sopivana terveyspalveluiden kohdalla, vaikka osalle perheistä se tarkoitti yli 15 kilometrin yhdensuuntaista matkaa. Toisaalta päivähoitopaikan kohdalla yhteensä 30 kilometrin ylimääräinen lenkki tuntui useimmista äideistä liian pitkältä matkalta. Päivähoitopalvelujen kohdalla äidit pohtivat sopivaa etäisyyttä välimatkan ja perheen aikataulujen kautta. Ylimääräinen, pitkä ajomatka päivähoitopaikkaan mahdollisesti pitkään työmatkaan lisättynä tekisi lasten hoitopäivistä pitkiä, ja hankaloittaisi perheen aikatauluja mo-

nella tapaa. Tämän vuoksi äidit toivoivat päivähoitopaikan sijaitsevan omalla kylällä tai lähellä kotia. Yksi äideistä koki, että pitkäkään välimatka päivähoitopaikkaan ei haittaisi, mikäli hoitopaikka järjestyisi työmatkan varrelta. Palveluista useimmin, kuten päivittäin käytettävien palvelujen, äidit toivoivat sijaitsevan mahdollisimman lähellä omaa kotia, jotta palvelujen käyttämiseen tarvittava matka-aika ei hankaloita arjen aikatauluja. Tällaisia palveluita olivat päivähoito, koulu, lasten kerhotoiminta ja leikkipuisto. Harvemmin, kuten kuukausittain käytettävissä palveluissa vanhemmat pitivät n. 15 kilometrin matkaa sellaisena etäisyytenä, ettei sen kulkeminen hankaloita perheen arkea kohtuuttomasti.

Toimiva palvelu lapsiperheen arjessa

Kokemus sujuvasta lapsiperheen arjesta ja sen myötä myös arjessa koetusta hyvinvoinnista edellyttää arjen perusrakenteiden tasapainoa. Vanhemmilla on tasapainon löytämisen tueksi käytettävissään yhteiskunnan palveluja. Palvelujen laatu, niiden saatavuus ja vaikuttavuus synnyttävän kokemuksen toimivasta ja hyvästä palvelusta. Palvelun saatavuus ei kuitenkaan vielä kerro, vastaako palvelu asiakkaan tarpeisiin. Palvelujen saavutettavuus antaa paremmin kuvan siitä, onko palvelua tarjolla oikeaan aikaan ja vastaako se asiakkaan tarpeisiin. Maaseudulla asuvalle perheelle palvelun toimivuuden kriteereinä saattaa olla saatavuuden, laadun ja vaikuttavuuden ohella myös palvelun fyysinen saavutettavuus. Palvelun hyvä laatu tai sen vaikuttavuus eivät välttämättä tee palvelusta perheelle hyvää tai toimivaa, mikäli palvelun käyttö fyysisen saavutettavuuden vuoksi muutoin vaikeuttaa perheen arjen sujumista. (Hämeenaho 2014, 134; Perälä yms. 2014, 228-229.)

Useampi äiti toi esiin, että koska lapset ovat vielä pieniä, eivät he vielä tunne kaikkia lapsiperheille suunnattuja palveluita. Haastatellut äidit myös kuvasivat, etteivät tienneet riittävästi kunnan tarjoamista lapsiperheiden palveluista. Haastattelussa mukana olleesta listasta Uuraisten lapsiperheiden palveluista jokaiselle ainakin joku palvelu oli tuntematon, ja muutamassa vastauksessa kaivattiin parempaa tiedottamista palveluista. Esimerkiksi perheneuvolan palvelut olivat useimmille haastatelluille vanhemmille vieraita. Palvelun saavutettavuuteen vaikuttaa siis myös fyysisen saavutet-

tavuuden ohella kognitiivinen saavutettavuus, joka tarkoittaa tietoisuutta mm. palvelujen sijainnista, laadusta ja luotettavuudesta (Perälä yms. 2014, 228). Tätä kuvaa yhden äidin kommentti lapsiperheiden kotipalveluun.

”.. mulla ei oo ees käsitystä, et semmosta palvelua saakaan, et semmosta palvelua ees on. Et siitä olis hyvä tulla joku info kotiin ku eihän osaa semmosta palvelua kaivata, mitä ei ees tiä olevan olemassakaa.”

Haastatellut kertoivat omien, erilaisten palvelukokemuksiensa kautta millainen palvelu heidän mielestään on lapsiperheelle toimiva ja hyvä. Käyttämistään palveluista äidit saattoivat arvioida palvelut toimiviksi, kun he ylipäättään saivat palvelua omasta kunnasta- huolimatta siitä, vastasiko palvelu täysin heidän tarpeitaan. Palvelu koettiin yleisesti toimivaksi myös sillä perusteella, että omaa tarvetta vastaavaa palvelua on ylipäättään tarjolla. Esimerkiksi lääkärin vastaanotto koettiin toimivaksi, kun lääkärin vastaanotolle omalle terveysasemalle sai ajan, huolimatta siitä, autoiko lääkärikäynti palvelun käyttöön ajaneeseen pulmaan. Erityisesti lääkäripalvelun kohdalla palvelun saatavuus vaikutti arvioon hyvästä palvelusta huomattavasti muita kriteerejä enemmän.

Myös palvelun käytön sujuvuus vaikutti äitien kokemukseen lapsiperheen toimivasta palvelusta, esimerkiksi lasten varahoitopaikan järjestyminen läheisestä päiväkodista hoitajan sairastuttua teki päivähoitopalvelusta perheelle toimivan ja hyvän. Tässä esimerkissä palvelun käytön sujuvuus mahdollisti arjen tasapainon säilyttämistä. Palvelun käytön sujuvuus saattoi liittyä äitien kertomuksissa erilaisiin asioihin. Yleisimmin vastauksissa se liittyi kuitenkin välimatkaan; palvelut koettiin toimivammiksi, jos niitä oli tarjolla omassa kunnassa, eikä palvelun käyttö edellyttänyt käyntiä esimerkiksi Jyväskylässä. Äidit kuvasivat palvelun käyttöä omassa kunnassa perheen arjen sujuvuuden kannalta parhaaksi vaihtoehdoksi. Vaikka perheet saattoivat muutoin ajaa saman välimatkan työn vuoksi, asiointi esimerkiksi lasten kanssa kauempana palvelussa nähtiin haastavampana.

Muita palvelun käytön sujuvuuteen vaikuttaneita seikkoja olivat myös henkilökunnan ”tuttuus”, asiakkaan tarpeisiin joustavat palvelut ja valinnan mahdollisuus käytettävissä palvelussa. Työntekijöiden ”tuttuuden” koettiin helpottavan perheen kokonaistilanteen huomioimista palvelun käytössä esimerkiksi neuvolapalveluja käytettäessä. Valinnan mahdollisuus teki palvelun toimivaksi muutaman perheen kohdalla päivähoidon osalta; Uraisilla on mahdollisuus valita päivähoitopalvelu kunnallisen ja yksityisen palveluntuottajan välillä. Kuitenkin muutamassa vastauksessa nousi esiin, että aitoa valinnan mahdollisuutta on vain joissain lapsiperheiden palveluissa. Esimerkkinä palveluista, joissa valinnan mahdollisuutta ei juuri koettu olevan, haastattelussa mainittiin esiopetuspaikan valinta sekä lasten lähikoulu. Lasten koulukuljetukset sanelivat näissä tapauksissa esiopetuspaikan sekä lapsen lähikoulun.

Neljä äitiä viidestä määritteli palvelun erityisen toimivaksi ja hyväksi silloin, kun he olivat tulleet kuulluksi ja yksilöllisesti huomioiduksi palvelua käyttäessään. Tämä saattoi tarkoittaa perheen kokonaistilanteen huomioimista palvelua käytettäessä sekä sitä, että he ovat saaneet palvelun kautta tarvitsemaansa apua ja tukea. Seuraava kertomus kuvaa hyvin lapsiperheelle toimivaa palvelua.

” Kerran mulla oli kiireellinen juttu (hammaslääkäriin)... Ku mä sanoin, et mulla on pieni vauva täällä ja pakkasta kauheesti, ni kyl ne sitte sano, jos ei siihe, ku niillä on joku semmone aika siinä, et jos siihe ei tuu ketää, ni sitte saat tulla. Se oli tosi ihana kyllä.. Just siinä tilanteessa pääs sinne, eikä tarvinnu lähtee ajelee minnekää, niinku miten tommone pikkujuttu, mut mite voi niinku helpottaa arkee..”

Asiakkaan näkökulmasta palveluiden käytössä on tärkeää vuorovaikutuksen kautta syntynyt kokemus siitä, että hänen mielipiteilleen annetaan arvoa, ja että hän tulee kuulluksi ja huomioiduksi palveluprosessin kaikissa vaiheissa. Palveluissa kohtaavat ensisijaisesti ihmiset, ja vasta sen jälkeen asiat. Asiakkaalle palvelujen tuottajan ja tuotantotavan sijaan olennaisempaa on, syntykö palveluista hänen tavoitteitaan tukeva yhtenäinen ja selkeä kokonaisuus. (Virtanen yms. 2011, 31.)

Se, että erityistason palveluja, kuten pikkulapsipsykologin tai toimintaterapeutin palveluja sai muutamina päivinä kuukaudessa omasta kunnasta, nousi muutamassa haastattelussa esiin myös hyvänä, toimivana palveluna lapsiperheille. Tämä kertoo palvelujen saavutettavuudesta; palveluita tarjotaan silloin, kun niille on tarvetta. Näiden palvelujen kohdalla myös palvelun fyysinen saavutettavuus nousi merkittäväksi tekijäksi vastaajien arvioissa palvelua lapsiperheelle toimivaksi. Näissä vastauksissa kerrottiin, että he kokivat helpommaksi sovittaa perheen aikataulut harvemmin saatavilla olevan palvelun aikatauluihin kuin matkustamisen oman kunnan ulkopuolelle saadakseen erityispalvelua.

”..ku se fysioterapeutti vierailee ja se psykologi vierailee tossa ja tota.. ei se oo niinku päivittäin saatavilla, mut et saat tähä näi. Et ei tarvii lähtee Palokkaan asti..”

Tässä tutkimuksessa lapsiperheille toimiva, hyvä palvelu on saatavilla omassa kunnassa ainakin joinakin päivinä. Palvelun käyttö ei edellytä matkustamista naapurikuntaan, vaan omassa kunnassa vastassa ovat tutut työntekijät, joiden on siten helpompi tarjota koko perheen tilanne huomioiden yksilöllistä tukea palvelun käyttäjälle. Palvelu myös pyrkii joustamaan mahdollisuuksien mukaan huomioiden asiakkaan tarpeet. Toimivaan palveluun kuuluu myös, että kunnan lapsiperheillä on ollut riittävästi tietoa heille tarkoitetuista palveluista.

Palvelujen merkitys lapsiperheen arjessa

Peruspalvelut miellettiin lapsiperhevaiheessa tärkeäksi, mutta niiden varaan arjen sujuvuus ja hyvinvointi ei äitien kertomana pelkästään perustunut. Äidit kuvasivat, että peruspalvelut eivät ole merkittävässä roolissa perheiden arjessa, mikäli arki sujuu, ja kaikki perheenjäsenet ovat terveitä. Toisaalta päivähoitoa käyttävät äidit totesivat, ettei arki sujuisi lainkaan ilman palveluja, esimerkiksi vanhempi ei voisi opiskella tai käydä töissä. Peruspalveluiden merkitys korostui äitien vastauksissa erityisesti pulmien ilmetessä. Luottamus siihen, että palveluista saa apua ja tukea ongelmatilanteissa näkyi peruspalveluiden merkitystä pohdittaessa. Palvelut loivat turvaa perheiden arkeen olemalla taustalla, mutta tarvittaessa käytettävissä.

”Ihan tälleen jos aattelee, et jos on kaikki hyvin perheessä, nii sillon mä en välttämättä koe näitä (palveluja) mitään pakolliseks, et sitte jos on jotain vaikeuksia tai tarviit tukee johonki, ni sitte..”

*” et jonku pitäs ottaa sillai näin (näyttää halausotetta) kiinni, ja nyt te hää jotai..et sitte ku oot ite huonossa hapessa ni pysty ite toimi-
maa..niinku neuvolanki, se on varmaa se mistä se lähtee koko homma”*

Toisaalta palvelut myös auttoivat tasapainottamaan elämän eri osa-alueita mm. mahdollistamalla äitien työssäkäynnin tarjoamalla päivähoitoa tai tukemalla vanhempien jaksamista vauva-arjessa tarjoten esimerkiksi muille sisaruksille osapäiväistä hoitoa tai lapsiperheiden kotipalvelua.

”.. päivähoito on erittäin tärkeä, eihä niinku mitää ikinä, eihä vois tehdä töitä tai..”

” .. varsinki jos on paljon lapsia, ja muutenki.. ainahan se äiti tarvii apua sitte ku lapsia on vaikka kolme tai neljä”

Toimivien peruspalvelujen merkitys lapsiperheen hyvinvointiin nousi esiin yllättävällä tavalla haastatteluissa pohdittaessa tarkemmin palvelujen käyttökokemuksia. Peruspalvelujen rooli lapsiperheiden sujuvan arjen tukijana saattoikin saada aivan päinvas-
taisen merkityksen, kun perheen tarvitsema palvelu ei vastaakaan perheen tarpeisiin, tai tarvitsemaansa palvelua ei saa lainkaan. Tässä tutkimuksessa joidenkin palvelujen käyttö tai niiden riittämätön saatavuus heikensi vanhempien mahdollisuuksia hallita omaa elämää ja perheen arjesta selviytymistä. Yhdeksi palvelujen tehtäväksi voidaan nähdä lapsiperheiden vanhempien tukeminen arjen hallinnassa ja sitä kautta lapsiperheiden hyvinvoinnin vahvistaminen. Toimivien palvelujen on todettu lisäävät turvallisuuden tunnetta. Toimivat palvelut vahvistavat vanhempien mielikuvaa siitä, että ongelmatilanteissa palveluista saa tukea arjen tasapainon saavuttamiseen. Kuitenkin tässä tutkimuksessa nousi esiin myös tilanteita, joissa toimimattomat tai palvelun käyttäjän tarpeisiin sopimattomat palvelut saattoivatkin vaikeuttaa arjen tasapainon ylläpitoa ja löytymistä, ja sitä kautta heikentää mahdollisesti arjessa koettua hyvinvointia.

Tutkimuksessani peruspalveluiden toimimattomuus heijastui suoraan muutaman perheen kohdalla arjen sujuvuuteen ja sen myötä mahdollisesti vaikutti arjessa koettuun hyvinvointiin. Esimerkiksi esiopetuksen kuljetuspalvelun toteutus vaikeutti yhden perheen arjen aikatauluja ja rutiineja koko muun perheen osalta. Perheen arjen aikataulut oli jouduttu mukauttamaan niin, että ne sopivat yhteen käytettävän palvelun kanssa. Perheelle tämä tarkoitti toisen vanhemman työaikojen sekä pienempien sisarusten ja toisen vanhemman päivän rytmittämistä käytettävän palvelun sanelemaan aikatauluun. Perhe koki haastavana saavuttaa tasapaino arjen eri osa-alueiden välille palvelun käytön myötä. Toisen perheen kohdalla se, ettei perhe saanut tarvitsemaansa tilapäistä kotipalveluapua toisen vanhemman sairastuttua aiheutti haasteita arjesta selviytymiseen pienten lasten kanssa. Ennen palveluun turvautumista perhe oli järjestellyt tukea jo lähipiiriltään, sukulaisilta ja ystäviltä, mutta olisi tarvinnut lisääpua myös julkisista palveluista. Näissä kahdessa palvelukokemuksessa palvelun ”toimimattomuus” heikensi vanhempien mahdollisuuksia hallita perheen arkea. Toimimaton palvelu saattoi siten vaikuttaa arjessa koettuun hyvinvointiin sitä heikentävästi.

Haastateltujen äitien mukaan peruspalvelujen riittämättömyys tai toimimattomuus saattaa vaikuttaa suoraan perheiden hyvinvointiin. Useammassa haastattelussa esimerkiksi neuvolan työntekijöiden vaihtuvuuden koettiin vaikeuttavan luottamuksellisen suhteen syntymistä, ja sitä kautta myös estävän tarvittavan tuen saamisen ko. palvelusta

” et jos ois jotai, haluais niinku keskustella jonku kanssa, nii eipä siinä hirveesti viitti keskustella semmosen kanssa joka vaihtuu..”

”ei enää niinku kiinnostanu selittää niinku uuestaa.. niinku taas vieraalle ihmiselle”

Tärkeimmiksi lapsiperheiden hyvinvointia lisääviksi palveluiksi äidit määrittivät terveyspalvelut; lääkärin ja neuvolan palvelut, sekä päivähoiton, koulut ja kouluterveydenhuollon. Terveyspalveluiden koettiin lisäävän perheiden hyvinvointia mm.

lasten kasvun ja kehityksen seurannan ja konkreettisten neuvojen antamisen myötä. Hyvinvointia suoraan vahvistavaksi äidit kokivat sen, että lääkäriin pääsi tarvittaessa. Päivähoito koettiin tärkeänä, koska se mahdollisti vanhempien työssäkäynnin tai opiskelun sekä lapselle turvallisen hoidon, oppimisen paikan, virikkeitä ja ikätasoisia sosiaalisia suhteita. Vaikka vanhemmat eivät olleet vielä käyttäneet koulun ja koulu-terveydenhuollon palveluja, he määrittivät myös nämä palvelut tärkeiksi lapsiperheiden hyvinvoinnille. Osa äideistä arvioi myös lastensuojelun, sosiaalityön ja kotipalvelun sekä vapaa-aikaan liittyvien palvelujen olevan lapsiperheiden hyvinvoinnille tärkeitä.

Maaseudulla asuvien lapsiperheiden arkea tutkinut Hämeenaho (2014) toteaa, että palveluihin liittyy turvallisuutta ja elämänhallinnan tunnetta ylläpitävät merkitykset (Hämeenaho 2014, 147). Lapsiperheille olennaista on, että palveluista löytyy tuki, joka mahdollistaa soljuvan arjen ja tukee omaa selviytymistä sekä elämän hallintaa. Tällöin palvelut toimivat arjen tukena. Lapsiperheiden hyvä arki syntyy tasaisuudesta ja ennakoitavuudesta ja sen myötä turvallisuuden tunteesta. Peruspalvelut muodostavat osan turvaverkosta, jonka varassa tasaista arkea on mahdollista elää. (Hämeenaho 2014, 192.) Myös tieto siitä, että tarvittaessa palveluista saa tukea, on osa kokonaisuutta, jonka varaan yksilöiden turvallisuuden tunne syntyy. Palvelujen merkitys on olla olemassa taustalla, ja tarvittaessa käytettävissä. (Hämeenaho 2014, 193.)

Myös tämän tutkimuksen perusteella palvelut saivat merkityksiä vanhempien kertomuksissa kolmella eri tavalla. Peruspalvelut olivat vanhempien ajatuksissa ”taustalla”, mutta tarvittaessa käytettävissä luoden näin turvallisuuden tunnetta. Lisäksi palvelut mahdollistivat ja tukivat arjen tasapainon saavuttamista tarjoamalla esimerkiksi päivähoitoa lapsille vanhempien työssäkäynnin tai opiskelun aikana. Palveluista myös haettiin tukea arjen tasapainon ja elämänhallinnan saavuttamiseksi uudelleen kohdatessa kriisitilanteita, jotka horjuttivat omaa mahdollisuutta hallita elämää.

Vaikka tutkimukseni tarkoitus oli tarkastella peruspalvelujen merkitystä lapsiperheen arkeen, nousi jokaisessa haastattelussa esiin myös muiden palvelujen merkitys lapsiperheen arjen sujumuuteen ja sitä kautta arjessa koettuun hyvinvointiin. Lapsiperheiden äidit kokivat tärkeäksi arjen sujumuudelle, että omalla kylällä säilyisivät muutkin kuin kunnan tarjoamat peruspalvelut, kuten ruokakauppa ja apteekki. Esimerkiksi pankkiautomaatin puuttuminen omalta kylältä vaikeutti arkea kolmen perheen kohdalla. Käteistä rahaa saadakseen perheiden oli ajettava vähintään 30 kilometrin matka. Myös muiden palveluiden hiipuminen omalta kylältä vaikutti mielikuvaan kunnan tulevaisuudesta.

”et ku mekin tänne muutettiin, ni tähän piti olla semmone kasvupitäjä, ja oli kauhee höyräkkä, et tänne muuttaa paljo ihmisiä, ja tänne rakennetaan ja muuta...mut kyllä se liike on ollu ennemminki toiseen suuntaan..”

Mistä hyvinvointi rakentuu lapsiperheissä?

Haastattelujen aikana pyysin äitejä arvioimaan, millaiset asiat heidän perheessään lisäävät perheen hyvinvointia. Haastatelluista äideistä neljä viidestä nosti lähipiirin ja naapuriavun merkittäväksi lapsiperheen hyvinvoinnin tukijaksi. Lähipiiri saattoi koostua isovanhemmista, sukulaisista ja tuttavista. Yksi äiti nosti esiin tärkeänä myös perheeseen sitoutuneen puolison merkityksen koko perheen hyvinvoinnille. Lapsiperheen hyvinvointia edistävänä tekijänä lähipiirin tuki ja naapuriapu nousivat peruspalveluja merkittävämmäksi tekijäksi tässä tutkimuksessa. Lähipiirin ja naapureiden tarjoama tuki lapsiperheille oli kertomuksissa konkreettista auttamista; lastenhoitoa, sosiaalisia suhteita ja vaikkapa autonkorjausapua.

”että välillä voi heittää lapset tuohon naapurille, et voitko vähä aikaa kattoo... ja välillä tietysti toisten päin, et ite myöski niinku välillä kattoo sitte muitten lapsia”

Perheellä, lähipiirillä ja palveluilla on tärkeä rooli ihmisten hyvinvoinnin tukemisessa. Aiemmissa tutkimuksissa on huomattu, että ongelmien ollessa pieniä, turvaudutaan useimmiten verkoston tukeen, mutta ongelmien kasvaessa palvelujärjestelmän tuen

merkitys kasvaa verkostoon tukeutumisen sijaan (Siltaniemi yms. 2009, 103-106). Lähiverkoston tarjoama tuki on kulkenut virallisen palvelusektorin muutoksen myötä sen rinnalla, eikä sen merkitys ole hävinnyt julkisten palvelujen kehittymisen myötä. Epävirallisella avulla on ollut ja tulee olemaan suuri merkitys yksilöille ja yhteiskunnalle. (Kattainen, Muuri, Luoma & Voutilainen 2008, 228-229.)

Lähiverkoston tarjoaman tuen lisäksi myös muiden toimijoiden tarjoamat palvelut, kuten esimerkiksi seurakunnan lapsille ja vanhemmille suunnattu kerhotoiminta ja vertaisryhmät, nousivat tärkeiksi koko perheen hyvinvointia edistäväksi tekijäksi äitien kertomuksissa. Muiden vanhempien kohtaaminen ja lapselle virikkeiden ja ikätovereiden seuran tarjoaminen niiden kautta korostui erityisesti äitien ollessa poissa työelämästä esimerkiksi vanhempainvapaan aikana. Perhekerhojen ja kerhotoiminnan koettiin lisäävän myös vanhemman jaksamista, ja sitä kautta heijastuvan koko perheen hyvinvointiin.

” Seurakunnan palvelut on meille ihan mielettömän tärkeä.. kerhoon voit mennä iha semmosena ku oot, ja sit siellä on kerhomummot, jotka laittaa ruuan..”

” ..se perhekerho on tosi loistava...se on todella hyvä juttu ku siellä näkee muita äitejä, ja pystyy juttelemaan ja syyä aamupalaa siinä.. ja jakaa kaikkia asioita ja kokemuksia ”

Palveluja koskevissa tutkimuksissa on huomattu, että monet kolmannen sektorin toimijat täydentävät ja osittain korvaavatkin julkisia palveluja (Muuri 2008a, 20). Myös tässä tutkimuksessa kolmannen sektorin palvelujen merkitys ennaltaehkäisevänä ja arjen hyvinvointia lisäävänä lapsiperheiden palveluna näyttäyty merkittävässä erityisesti pikkulapsiperheissä. Koska haastatelluista vanhemmista moni oli lähiaikoina ollut tai oli parhaillaan kotona hoitamassa lapsia, tämänkaltaisten palvelujen merkitys vanhemman jaksamiselle korostui.

” se on niin paljon erilaista se arki sillon (kun hoitaa lapsia kotona) se on vähän sellasta samanlaista se arki koko ajan, nii on hienoo sitte ku saa jakaa niitä kokemuksia”

Toisaalta nämä palvelut olivat sellaisia, joita vanhemmat toivoivat lisää omalle kylälle, sillä tällä hetkellä valtaosa arkea ja yhteisöllisyyttä tukevasta toiminnasta sijaitsee Uuraisten kirkonkylällä. Palvelujen määrään toivottiin myös lisäystä, äidit esittivät toiveita mm. uusista perhekerhoista sekä lasten erilaisista kerhotoiminnoista sekä seurakunnan että kunnan päivähoidon järjestäminä. Koska nämä palvelut vanhemmat arvioivat merkittävästi perheiden hyvinvointia lisääväksi palveluksi, niihin kohdistuu myös paljon odotuksia vanhempien suunnalta. Tämän tutkimuksen perusteella arkea ja yhteisöllisyyttä tukevan toiminnan voidaan kuvata olevan riittämätöntä fyysiseltä saavutettavuudeltaan sekä saatavuudeltaan.

Peruspalvelujen merkitys hyvinvoinnille rakentui juuri arjen eri osa-alueiden tasapainottamisen ja turvallisuuden tunteen luomisen kautta. Peruspalvelut mahdollistavat esimerkiksi vanhemman työssäkäynnin tai opiskelun. Tieto, siitä, että palveluista saa tarvitessaan tukea, luo vanhemmille turvallisuuden tunnetta ja lisää kokemusta elämänhallinnasta. Näiden on osoitettu olevan yhteydessä koettuun hyvinvointiin. (Lammi –Taskula yms. 2009, 38-39; Rönkä yms. 2009, 286-295.) Peruspalvelun merkitys perheiden hyvinvointiin nousi muutamassa vastauksessa esiin myös lapsen kasvun ja kehityksen seurannan ja tukemisen kautta. Neuvolan palveluiden; lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvä seuranta, neuvonta ja konkreettiset ohjeet koettiin koko perheen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä.

Äidit kokivat myös vanhempien omasta hyvinvoinnistaan huolehtimisen vaikuttavan koko perheen hyvinvointiin. Omaa hyvinvointiaan äidit lisäsivät esimerkiksi liikunnan kautta, ja mahdollisuuksiin huolehtia omasta hyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan muutamit äidit kaipasivatkin nykyistä enemmän tukea. He toivoivat mahdollisuutta käyttää lastenhoitopalvelua huolehtiakseen omasta jaksamisestaan. Kysyttäessä perheen voimavaroja lisäävistä tekijöistä äidit kuvasivat mm;

” Tietysti itelle tuo tuommonen jumppa, että pystyy tunniks unohtaa kaiken muun ja keskittyy siihen..”

”liikunta on silleen tärkeätä...sais niinku semmonen henkireikä olla..”

Toiveet ja palvelutarpeet

Sivukylillä asuvat äidit kertoivat kaipaavansa joitakin palveluja omalle kylälle, mutta eivät odottaneet, että kaikkia palveluja tulisi olla saatavilla myös omalla kylällä.

Omalle kylälle kaivattiin eniten lasten ja vanhempien kerhotoimintaa ja leikkipuistoa, palveluja, joita käytetään useita kertoja viikossa.

” sit jos aattelet et mejän täytyy tästä lähtee aina Uraisille asti, kylällä ittessään, vaikka aattelet, et täällä on iha hirveesti lapsii, ni täällä ei ole sitte mitää...ku tässäki on semmosii perheitä millä ei oo mahollisuutta lähtee omalla autolla. Ku mies on töissä ja on vaan yks auto, ni ne ei pääse sit periaatteessa”

Haastatteluissa nousi kuitenkin esiin, että maaseudulla palveluista tulisi löytyä vaihtoehtoja ja joustoa, jotta palvelut voitaisiin tarvittaessa räätälöidä asiakkaiden tarpeita vastaavaksi. Useammassa haastattelussa äidit kertoivat kokemuksia siitä, että esimerkiksi kaupungissa asuttaessa palveluja olisi tarjolla enemmän, jolloin perheellä on aidosti valinnan mahdollisuuksia käyttää omaan elämäntilanteeseen parhaiten sopivia palveluja. Maaseudulla palveluvalikoima on suppeampi, ja siksi palvelujen toivottiin joustavan niin, että perheet saavat heidän tarpeisiinsa parhaiten vastaavaa palvelua. Tämä tulee hyvin esiin yhden äidin pohdinnassa päivähoidon järjestämisestä palvelusetelillä;

” et kuitenkin se semmonen päivähoitotouhu mahollisimman monipuoliseksi, et se sopis niinku mahollisimman monille eri elämäntilanteessa oleville...Se olis iha eri asia, jos asus jossain kaupungissa, keskustan alueella, missä on paljon päiväkoteja, ni sit vois vaan kipata lapset sinne, mut tämmösessä täytyy lähtee sit kuitenkin ajamaan, ni tämmösessä mun mielestä pitäs... et jos joku haluis et tulee hoitaja kotia, ni semmonne olis niinku mahollista... mun mielestä sen pitäs (lapsiperheiden palvelun) olla ennemminki tämmöne arkea helpottava..”

Vanhempien toiveet palveluista liittyvät nykyisen palveluvalikoiman säilymiseen pikemminkin kuin sen muuttamiseen ja kehittämiseen. Varsinaisten peruspalvelujen tarjontaan vanhemmat olivat tyytyväisiä, ja niiden suhteen esitetyt toiveet liittyivät useimmiten henkilöstön pysyvyyteen ja palveluista tiedottamiseen. Useammassa vastauksessa nousi esiin kokemus siitä, että Uraisilla lapsiperheiden palveluita on kunnan kokoon nähden tarjolla kohtuullisesti, ja palveluja pidettiin keskivertoa parempina. Myös joissain aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että maaseudulla asuminen ei edellytä välttämättä palvelun laadusta luopumista. Esimerkiksi vanhempien tyytyväisyyttä päivähoitopalveluihin tutkittaessa maalla asuvat lapsiperheet olivat paikoin kaupungissa asuvia tyytyväisempiä päivähoidon järjestämiseen. (Karvonen 2014, 129-134.) Toisaalta tämä saattoi myös vaikuttaa vastaajien asenteisiin palveluihin liittyen; arviot palveluista saattavat perustua asuinympäristöstä syntyviin, jo valmiiksi matalampiin odotuksiin (Karvonen & Kauppinen 2008, 288). Tämä piirre maaseudulla asuvista lapsiperheistä nousee esiin myös Hämeenahon (2014) tutkimuksessa, jossa maaseudun lapsiperheet hyväksyvät pitkät välimatkat ja oman auton käytön ” annettuna” (Hämeenaho 2014, 91-92).

Muutamassa haastattelussa palvelujen toimintakäytäntöihin toivottiin muutoksia, jotka tekisivät palvelun käytöstä lapsiperheelle sujuvampaa. Esimerkiksi palvelujen hakemiseen tarvittavien kaavakkeiden täyttäminen haluttiin selkeämmäksi ja helpommaksi, ja informaatiota lapsiperheiden palveluista kaivattiin lisää. Lapsiperheiden kotipalvelu ja perheneuvola nousivat esiin palveluina, joiden toiminnasta äidit kaipasivat lisää tietoa. Vanhempien jaksamista tukemaan toivottiin nykyistä enemmän vaihtoehtoja; mm. päivähoiton kerhotoimintaa kotihoidossa oleville lapsille sekä tilapäistä lastenhoitoapua.

Lasten harrastustoimintaan haastatellut äidit kaipasivat enemmän vaihtoehtoehtoja. Äidit toivat esiin toiveen siitä, että lasten harrastustoimintaa löytyisi monipuolisesti omasta kunnasta, eikä lapsia tarvitsisi kuljettaa harrastamaan pitkien matkojen päähän. Toisaalta äidit olivat kuitenkin pääosin tyytyväisiä pienen kunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin, ja kuvasivat, ettei maalla asuessa voi olettaakaan palvelujen valikoiman olevan samanlainen kuin isommissa taajamissa.

Palvelujen tulevaisuus lapsiperheiden ajatuksissa

Kaikki haastateltavat äidit toivat esiin huolensa siitä, että olemassa olevat palvelut häviävät Uuraisilta. Useammassa haastattelussa Uuraisten tilannetta verrattiin muiden lähialueiden tilanteeseen. Tämän perusteella syntyi oletus, että myös Uuraisten palvelut tullaan keskittämään isompaan yksikköön, joka tarkoitti äideille sitä, että palvelut pikkuhiljaa katoavat omasta kunnasta. Kaksi äideistä toi esiin sen, että Uuraisten ollessa lapsivoittoinen kunta, he toivoisivat päinvastoin palvelujen lisääntyvän. Lähes kaikissa haastatteluissa nousi esiin toive siitä, että nykyinen taso palveluissa säilyisi, eikä palveluita siirrettäisi vaikkapa Jyväskylään. Äitien ajatuksissa on kuitenkin nähtävissä vahva mielikuva siitä, että myös Uuraisilta palvelut tulevat jossain vaiheessa siirtymään osittain jonnekin muualle. Äidit kokivat hankalana ajatuksen siitä, että palveluja saadaksesen, kuten neuvolaan tai lääkäriin päästäkseen tarvitsisi lähteä Jyväskylään saakka.

” Ku mejän piti joskus käyä (neuvolassa) Tikkakoskella, ni se oli musta kauheen epäkäytännöllistä. Et onneks päästiin tähän takas”

” Ku neuvolassaki ku käy, ni siellähä o aina äitejä, joilla on koko katras siellä mukana, ni sit se pitäs kullettaa se koko orkesteri mukkaa jonnekki Jyväskylää, tai minnekkä nyt meniski sitte..koko päivän projekti sitte ku lähetään..”

Tässä haastateltujen äitien huoli tulevaisuuden palveluista on nähtävissä myös muiden kuntien asukkaiden mielipiteissä. Kansalaisbarometrissa 2011 on myös saatu tuloksia, jonka mukaan yli puolet suomalaisista uskoo julkisten sosiaali- ja terveystalvelujen heikkenevän tulevaisuudessa. Palvelujen heikkenevään tulevaisuuteen uskovat kotitalouksista vahvimmin lapsiperheet sekä työttömät aikuistaloudet, siis kotitaloustyyppit, joissa palveluja käytetään eniten. (Siltaniemi yms. 2011, 91.) Myös sosiaalibarometriin haastatellut kuntien sosiaali- ja terveysalojen johto on tuonut esiin samaa huolta kuin tässä tutkimuksessa nousee äitien haastatteluista; sote-uudistuksen pelätään vievät palvelut kauemmas, ja myös hankaloittavan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. (Eronen yms. 2014, 22.)

5 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Haastateltujen äitien kertomusten perusteella toimivilla palveluilla on merkitystä lapsiperheen arjessa ja siinä koetussa hyvinvoinnissa. Toimivat palvelut luovat lapsiperheiden vanhemmille turvallisuuden tunnetta ja luottamusta siihen, että tarvittaessa tukea saa palveluista. Toimivat palvelut myös mahdollistavat tasapainon saavuttamista arjen eri osa-alueiden välillä, kuten tarjoamalla lapsille päivähoitoa. Tämän lisäksi palveluiden avulla tasapainoa haetaan uudelleen erilaisten kriisien kohdalla. Palvelut yksinään eivät kuitenkaan muodosta lapsiperheiden hyvinvointia tukevaa toimintaa, vaan tässä tutkimuksessa pikkulapsiperheiden hyvinvointia tukeviksi tekijöiksi nousivat lähipiiri ja yhteisö yhdessä eri toimijoiden tarjoamien lapsiperheiden palvelujen kanssa. Äidit itse määrittelivät lähipiirin ja naapuriavun merkittävimmäksi tukijaksi, joiden varaan lapsiperheen sujuva arki rakentuu. Neuvolapalvelut, lääkärin vastaanotto ja päivähoito nousivat kunnan tarjoamista palveluista tärkeimmiksi lapsiperheen arkea tukeviksi palveluiksi, mutta tässä tutkimuksessa erityäin tärkeänä näkyivät myös muiden toimijoiden tarjoamat palvelut, kuten erilaiset perhekerhot ja lasten kerhotoiminnot.

Äidit toivat esiin pienen kunnan etuina lapsiperheille palvelujen käytössä mm. sen, että henkilökunta tulee tutuksi sekä että palvelut pystyvät joustamaan perheen tarpeita paremmin vastaavaksi. Maaseudulla asuvat lapsiperheet arvioivat palveluja arjen sujuvuuden näkökulmasta. Palvelujen tulee toimia sujuvasti osana lapsiperheen arkea ja sijaita mahdollisimman lähellä lisätäkseen perheiden hyvinvointia. Palvelujen merkitys arjessa koetulle hyvinvoinnille tuli tässä tutkimuksessa esiin toimimattomien palvelujen kohdalla, jossa niiden käyttö tai palvelua vaille jääminen esti sujuvan lapsiperheen arjen ja vaikutti arjessa koettuun hyvinvointiin sitä heikentäen.

Kaikki äidit kuvasivat huolensa siitä, että palvelut tulisivat katoamaan omasta kunnasta. Palveluiden fyysisen sijainnin koettiin vaikuttavan perheen hyvinvointiin, sillä kauempana sijaitsevan palvelun käyttö nähtiin haastavan yhdistää lapsiperheen arkeen. Myös tieto tarvittaessa käytettävissä olevasta palvelusta lisää turvallisuuden

tunnetta, on palvelujen olemassaololla myös sitä kautta merkitystä perheiden koke-
malle hyvinvoinnille.

Palvelujen keskittämisen äidit katsoivat heikentävän lapsiperheiden kohdalta palve-
lun saavutettavuutta. Pienen kunnan erityispiirteet palveluissa; kokonaisvaltainen
huomiointi ja joustamisen mahdollisuus ovat tehneet palveluista toimivia maalla
asuvilla lapsiperheille. Äitien kertomuksissa näkyi epäily siitä, pystyttäisiinkö suu-
remmissa yksiköissä säilyttämään näitä hyväksi havaittuja toimintamalleja? Toisaalta
haastatteluissa nousi esiin valinnan mahdollisuuden puuttuminen pienen kunnan
palveluissa; maaseudulla palvelutarjonta miellettiin kaupunkialuetta huomattavasti
suppeammaksi. Usein palvelujen keskittämistä perustellaan laadun ja valinnan mah-
dollisuuksien parantumisella. Tarkempi selvitys siitä, millainen rooli etäisyydellä on
eri palvelujen kohdalla, voisi tuoda palvelujen kehittämiseen maaseudulla mielenkiin-
toista tietoa.

Tämän tutkimuksen perusteella lapsiperheiden toimivien peruspalvelujen säilyttämi-
nen saatavilla omassa kunnassa sekä varhaisen tuen palvelujen ylläpito ja kehittämi-
nen yhdessä muiden toimijoiden kanssa nousevat tärkeään asemaan lapsiperheiden
hyvinvoinnin edistämässä Uraisilla. Lapsiperheiden hyvinvoinnille merkityksellisik-
si nousevat toimivat oman kunnan peruspalvelut, kuten päivähoito, koulu, lääkäri,
neuvola. Perheiden hyvinvointia tuetaan myös muissa kuin kunnan tarjoamissa pal-
veluissa; seurakunnan ja järjestöjen kerhoissa ja vertaisryhmissä. Lapsiperheille
suunnattujen palvelujen kognitiivista saavutettavuutta on syytä kehittää tarjoamalla
vanhemmille riittävää informaatiota tarjolla olevista lapsiperheille suunnatuista pal-
veluista.

6 Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli arvioida palvelujen merkitystä lapsiperheiden sujuvaan arkeen ja siinä koettuun hyvinvointiin. Vaikka tutkimusotos on suppea, ja rajoittuu vain pikkulapsiperheiden äiteihin, tutkimustulokset palvelujen merkityksestä koettuun hyvinvointiin noudattavat yllättäen pääpiirteiltään aiemmissa tutkimuksissa saatuja tuloksia. (Esim. Hämeenaho 2014) Myöskään kyselyn tulokset eivät poikkea aiemmista laajoista palvelukyselyiden tuloksista huolimatta pienestä ja paikallisesta otoksesta. Läheisverkoston merkittävä rooli lapsiperheiden hyvinvoinnille tässä tutkimuksessa nostaa aihetta jatkotutkimukselle. Näyttäytyisivätkö läheisverkosto ja muiden toimijoiden tarjoamat palvelut yhtä merkittävänä lapsiperheiden hyvinvoinnille laajemmassa paikallisessa tutkimuksessa? Mikä selittää tässä tutkimuksessa ilmennyttä läheisverkoston merkittävää roolia hyvinvoinnille; peruspalvelujen puute, asuinalue vai selittykö läheisverkoston rooli perheiden tilanteella?

Tutkimuksen pienen otoksen perusteella tutkimustulosten luotettavuuteen on suhtauduttava kriittisesti. Otoksoon lisäksi tulosten luotettavuuteen vaikuttaa myös se, että kyseessä ovat yksilöiden subjektiiviset kokemukset, joiden vertailu tai yleistäminen ei ole ongelmattonta. Tutkimuksen kaksi erilaista tutkimusmenetelmää tuottivat lähinnä paikallisesti hyödynnettävää tietoa palvelujen kehittämisen tueksi. Kuitenkaan tutkimukseni tuloksia ei voi yleistää koskemaan edes kaikkia Uraisilla asuvia lapsiperheitä otoskokojen ja aineistonkeruumenetelmien vuoksi. Tutkimuksen rajaaminen vain yhteen aineistonkeruumenetelmään ja laajempi otanta olisi saattanut tuottaa paremmin hyödynnettävää tietoa. Toisaalta kahden erilaisen menetelmän yhdistelmä tuotti tilastoaineiston rinnalle myös lapsiperheiden vanhempien tilanteille antamiin merkityksiin liittyvää tietoa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tulee muuttamaan lähivuosina lapsiperheiden palveluja. Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistaminen on välttämätöntä hajanaisten palvelujen yhtenäistämiseksi ja julkisen talouden kestävyysvajeen kasvun pysäyttämiseksi. Palvelujen yhtenäistämällä pyritään saamaan aikaan laadukkaampia ja

tasavertaisempia palveluja. Palvelujen järjestämisvastuun siirron suurempiin yksiköihin uskotaan mahdollistavan palvelujen integraatiota sekä nykyistä yhtenäisempiä linjauksia. Palvelujen painopistettä pyritään siirtämään ennaltaehkäisevämpään suuntaan nykyisistä korjaaviin palveluihin keskittyvistä palvelujärjestelmistä esimerkiksi uuden sosiaalihuoltolain edellyttämien uudistusten myötä.

Siinä missä valtakunnan tasolla palvelujen kehittämisen uskotaan tuottavan laadukkaampia ja kustannustehokkaampia palveluja kattamaan koko maa, tässä tutkimuksessa yksilötasolla palvelujen käyttäjien mielipiteissä tulevaisuuteen liittyi uhkakuvia palvelujen heikkenemisestä ja katoamisesta maaseudulta. Tutkimustuloksissa näkyi vahvasti vanhempien huoli tulevista palveluista ja pelko niiden katoamisesta omasta kunnasta läheisiin kaupunkeihin. Vanhempien toiveet tulevaisuuden palveluista liittyivät pikemminkin palvelutarjonnan säilymiseen nykytasolla kuin palvelujen kehittämiseen, vaikka maaseudun palveluiden kohdalla vanhemmat näkivät valinnanmahdollisuudet pienempinä kuin kaupunkialueella. Keskittäminen suurempiin yksiköihin rinnastui vanhempien ajatuksissa palvelujen katoamiseen maaseudulta.

Palveluiden järjestäminen keskitetympään, aiempaa suuremmissa yksiköissä yhtenäisin toimintakäytännöin saattoi vanhempien kokemusten perusteella poistaa maaseudun palveluissa hyväksi koettuja erityispiirteitä; henkilökunnan tuttuuden, ja sen myötä kokonaisvaltaisempaa koetun kohtaamisen sekä mahdollisuuden räätälöidä palveluja vastaamaan asiakkaan yksilöllisiä tarpeita. Tässä tutkimuksessa merkityksellistä lapsiperheille oli, että palvelua tarjotaan omassa kunnassa, tuttujen työntekijöiden toimesta. Palveluiden olemassaololla omassa kunnassa näytti selvästi olevan myös turvallisuudentunnetta synnyttävä vaikutus.

Jotta palvelut vastaisivat aidosti asiakkaiden tarpeisiin, niiden kehittämiseen ja toteuttamiseen tarvitaan yhteistä näkemystä eri toimijoiden välille; yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin, sekä myös käyttäjien osallistumista kehittämisen kaikkiin vaiheisiin. Julkisten palvelujen siirtyessä keskitetympiin kokonaisuuksiin voi yhteistyön saavuttaminen eri toimijoiden välillä pienissä kunnissa jopa vaikeutua nykytilas-

ta. Lähipalvelut voidaan jatkossa toteuttaa eri tavoin kuin tällä hetkellä. Esimerkiksi liikkuvien palvelujen henkilökunta ei voi omata samanlaista paikallistuntemusta kuin lähipalveluiden pysyvä henkilöstö, ja sen myötä yhteisen ymmärryksen rakentaminen eri toimijoiden välille voi muodostua hankalammaksi. Erityisesti palveluja paljon käyttävien näkökulmasta palvelujen tulisi toimia yhtenäisenä kokonaisuutena aina ennaltaehkäisevistä palveluista korjaaviin ja kuntouttaviin palveluihin sekä eri toimijoiden välillä.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen ja tuottamisen muutos herättää huolta ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämisestä. Kaavaillun muutoksen myötä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen jäädessä edelleen kunnille, katkeaa kuntien yhteys sosiaali- ja terveyspalveluihin. Uuden sosiaalihuoltolain velvoite yhteistyöhön muiden toimijoiden kanssa voi pahimmillaan muodostua jopa nykytilannetta haastavammaksi. Kuitenkin ennaltaehkäisevä työ, varhainen puuttuminen ja toimivat peruspalvelut ovat keskeisiä tekijöitä lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemisessa.

Lähteet

Aaltio, E. 2013. Hyvinvoinnin uusi järjestys. Helsinki: Gaudeamus.

Bardy, M. Hyvinvoinnin ulottuvuudet-perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Lammi-Taskula, J.&Karvonen, S. ja Ahlström, S. (toim.), 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino. s. 226-242

Erhola, M.& Vaarama, M.& Pekurinen, M.& Jonsson, P.& Junnila, M. & Hämäläinen, P. & Nykänen, E.& Linnosmaa, I. 2014. Sote-uudistuksen vaikutusten ennakoarviointi. Raportti 14/ 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print.

Eronen, A. & Hakkarainen, T. & Londen, P. & Peltosalmi, J. (toim.) 2014. Sosiaalibarometri 2014. Ajankohtainen arvio hyvinvoinnista, palveluista sekä palvelujärjestelmän muutoksesta. Suomen sosiaali -ja terveys ry. SOSTE. Helsinki: Fram.

Forma, P. 2008. Väestön mielipiteet sosiaaliturvasta vuonna 2006. Teoksessa Moisio, P.& Karvonen, S.& Simpura, J.& Heikkilä, M.(toim.)2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes. s. 162-177

Forma, P. 2004. Opinion survey on social security and social services in Finland 2002. Teoksessa ; Heikkilä, M & Kautto, M. Welfare in Finland. 2004. Stakes. Saarijärvi: Gummerrus. s. 145-161

Haverinen, R. Ilmarinen, K. Westman, R. 2008. Arjen palveluja yhteistyössä ja yhdistellen. Teoksessa Haverinen,R. & Ilmarinen, K. (toim.) Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Vammala. 141-148

Heinämäki, L. 2010. Katsaus yhteistoiminta-alueiden palveluihin 2010. Sosiaali-ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueiden palvelurakenteet- tutkimus, väliraportti. Avauksia 28/2010.Helsinki:Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2002.Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Holopainen, M.& Pulkkinen, P. 1994.Tilastolliset menetelmät. Perusteet. Porvoo:Weilin+Göös.

Hämeenaho, P. 2014 Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta. Väitöskirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.Tutkimus 129. Helsinki: Juvenes Print.

Jallinoja, R. 2006. Perheen vastaisku - familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.

Jäppinen, T. 2011. Kunta ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta. Kunnan ja kuntalaisten vuorovaikutus kuntalaisia koskevassa päätöksenteossa ja niiden uudistamisessa. Acta väitöskirja. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Kuntaliitto.

Järvinen, P. 2014. Sote-uudistus. Järjestämislain keskeinen sisältö. Terveys ja talous ry. Järjestöseminaari 27.6.2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkoteksti. Viitattu 15.12.2014

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=41254&name=DLFE-31013.pdf

Kaikkonen, R & Hakulinen-Viitanen, T. 2012. Lasten ja perheiden elinympäristö. Teoksessa Kaikkonen, R.& Mäki, P.& Hakulinen-Viitanen, T.& Markkula, J.& Wikström, K.& Ovaskainen, M-L.& Virtanen, S.& Laatikainen, T. (toim.)2012 Lasten ja lapsiperheiden terveys- ja hyvinvointierot. Raportti 16/2012. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Juvenes print. s. 43-64

Karjalainen, L. 2010. Tilastotieteen perusteet.Keuruu: Pii-kirjat.

Karvonen, S. 2014. Lapsiperheet maalla ja kaupungissa. Teoksessa Lammi-Taskula J. & Karvonen, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki :Juvenes Print. s. 122-134

Karvonen, S. & Kauppinen, T. 2008. Hyvinvoinnin vajeet maalla, kaupungissa ja kaupunkikeskuksissa. Teoksessa Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes.Helsinki. 276-294.

Karvonen, S. 2008. Miten ihmiset maalla voivat? Maaseudun hyvinvointi 2000-luvulla. Teoksessa Haverinen,R. & Ilmarinen, K. (toim.) Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Vammala. 25-34

Kattainen, E. & Muuri, A. & Luoma, M-L. & Voutilainen P. 2008. Läheisapu ja sen merkitys kansalaisille. Teoksessa Moisio, P.& Karvonen, S.& Simpura, J.& Heikkilä, M.(toim.)2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Helsinki. s. 218-231,

Keski-Suomen kuntien lausunnot Sote-järjestämislaista. Verkkoteksti. Viitattu 15.12.2014

http://www.jyvaskyla.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylawwwstructure/71273_KS_LausunnotKoonti27102014.pdf

Kempainen, T. 2012. Well-being in socio-political context. European welfare regimes in comparison. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 123. Kela. Helsinki: Juvenes print.

Kinnunen, U. & Malinen, K. & Laitinen, K. 2009 Työn ja perheen yhteensovittaminen: perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa Rönkä, A. & Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.)Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Juva: PS-kustannus, 125-147.

Klavus yms.2008. Suomalaisten terveys, terveyspalveluiden käyttö ja kokemukset , Teoksessa; Moisio, P.& Karvonen, S.& Simpura, J.& Heikkilä, M.(toim.)2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Helsinki. s. 178-190,

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä.

Lammi-Taskula, J.& Salmi, M. 2011, Miten perhepolitiikalla voi tukea lasten hyvinvointia. Verkkoteksti. Viitattu 4.9.2014

[www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/huhtikuun 2011 kuukauden teema/miten perhepolitiikalla voi tukea lasten hyvinvointia](http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/huhtikuun_2011_kuukauden_teema/miten_perhepolitiikalla_voi_tukea_lasten_hyvinvointia)

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2009. Työ, perhe ja hyvinvointi. Teoksessa; Lammi-Taskula, J.&Karvonen, S. ja Ahlström, S. (toim.), 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009.Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino. s. 38-49

Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2008. Huoli jaksamisesta vanhempana. Teoksessa Moisio, P & Karvonen, S. & Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.): Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes, Helsinki. 2008.s. 36-60

Luonnos sosiaalihuoltolaista lausunnolle. Tiedote 94/2014. 2.5.2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 5.4.2014

<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1881571#fi>

Moisio, P & Karvonen, S. & Simpura, J. & Heikkilä, M. (toim.)2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Helsinki.

Moisio, P, 2006. Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa. Teoksessa Kautto, M. (toim.) 2006. Suomalaisten hyvinvointi 2006. Stakes. Helsinki. s. 36-56,

Muuri, A. 2008a Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää. Väitöskirja. Tutkimuksia 178. Stakes.Helsinki

Muuri, A. 2008b Sosiaalipalveluja kaiken ikää ja kaikille? Teoksessa ; Moisio, P.& Karvonen, S.& Simpura, J.& Heikkilä, M.(toim.)2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Helsinki s.192-216,

Paananen, R. & Gissler M.2014 Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa; Lammi-Taskula, J & Karvonen, S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes print. s. 208-214)

Paananen, R.& Ristikari, T.& Merikukka, M & Rämö, A.& Gissler, M.2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987-tutkimusaineiston valossa. Raportti 52/2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Perälä M-L, & Halme, N.& Kanste, O. 2014 Lapsiperheiden kokemus palvelujen saataavuudesta ja tuen riittävydestä. Teoksessa; Lammi-Taskula, J & Karvonen, S. 2014. Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes print. s. 228-239

Perälä, M-L & Halme,N. & Nykänen, S.2012. Lasten, nuorten ja perheiden palveluja yhteen sovittava johtaminen. Opas 19. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print.

Perälä, M-L.& Salonen,A.& Halme, N. & Nykänen, S. 2011a Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 36/2011. Helsinki: Juvenes Print.

Perälä,M-L.& Halme, N.& Hammar, T.& Nykänen, S. 2011b.Hajanaisia palveluita vai toimiva kokonaisuus. Lasten ja perheiden palvelut toimialajohtajien näkökulmasta. Raportti 29/2011. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Unigrafia.

Raijas, A. 2011. Arjen hyvinvointi. Teoksessa; Saari, J.(toim.)2011. Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. s. 243-263

Rimpelä, M. 2008. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Teoksessa Moisio, P.& Karvonen, S.& Simpura, J.& Heikkilä, M.(toim.)2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Stakes. Helsinki. s. 62- 74,

Rintala, T.& Heikkilä, M. 2004. Is the quality of life diverging geografically? Teoksessa; Heikkilä, M & Kautto, M. Welfare in Finland. 2004. Stakes. Saarijärvi. s. 165-180

Rönkä, A. & Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) 2009 Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Ps-kustannus.

Saarinen, A.& Salmenniemi, S.& Keränen, H. 2014. Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon. Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessa diskurssissa. Yhteiskuntapolitiikka 6/2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.s. 605-618 Tammerprint.

Salmi, M.& Sauli, H. & Lammi- Taskula, J. 2009. Lapsiperheiden toimeentulo.Teoksessa; Lammi-Taskula, J.&Karvonen, S. ja Ahlström, S. (toim.), 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009.Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino. s. 78-93

Sauli, H. & Bardy,M. & Salmi, M. 2004. Families with small children face deteriorating circumstances. Teoksessa; Heikkilä, M & Kautto, M. Welfare in Finland. 2004. Stakes. Saarijärvi. s. 20-37

Seppänen-Järvelä, R. 2003. Tutkijana omassa organisaatiossa: sisäisen toimijan haaste. Verkkoteksti. Viitattu 4.9.2014

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/.../034seppanen_jarvela.pdf

Siltaniemi, A.& Perälähti, A.& Eronen, A.& Särkelä, R. & Londén, P. 2009. Kansalaisbarometri 2009. Suomalaisten arvioita hyvinvoinnista, palveluista ja Parasuudistuksesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.

Siltaniemi, A. & Hakkarainen, T. & Londén, P.& Luhtanen, M.& Perälähti, A.& Särkelä, R. 2011. Kansalaisbarometri 2011. Hyvinvointi, palvelut ja osallisuus kansalaismielipiteissä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Fram.

Sote-uudistus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkojulkaisu. Viitattu 5.4.2015

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/palvelurakennuudistus

Sote viidelle alueelle-vaikutusten ennakoarviointi. Päätösten tueksi. 1/2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Verkojulkaisu. Lähteeseen viitattu 15.12.2014.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-315-4>

Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkojulkaisu. Viitattu 5.4.2015

<http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>

Sosiaalihuoltolaki lisää matalan kynnyksen palveluja. 30.12.2014. Tiedote 319/2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkojulkaisu. Viitattu 5.4.2015

<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1899857#fi>

Tampereen yliopisto. Tutkimusetiikan periaatteet. Verkkoteksti. Viitattu 4.9.2014

<http://www.uta.fi/tutkimus/etiikka/periaatteet/itsem.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Virkki, T. & Vartiainen, A. & Kettunen, P. & Heinämäki, L. 2011. Sosiaalipalvelut muutoksessa: Kuntalaisten ja henkilöstön näkemyksiä Paras-uudistuksesta. Raportti 56/2011. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. Juvenes Print.

Virtanen, P. & Suoheimo, M. & Lamminmäki, S. & Ahonen, P. & Suokas, M. 2011. Matkaopas asiakaslähtöisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen. Tekesin katsaus 281/2011. Helsinki: Tekes.

Westman, R. & Muuri, A. (2008) Koko ei kasvata tyytyväisyyttä – maaseudun asukkaiden mielipiteitä sosiaali- ja terveyspalveluista. Teoksessa Haverinen, R. & Ilmarinen, K. (toim.) Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Vammala. 37-47

Liitteet

Liite 1.

HYVINVOINTIKYSELY

UURAISTEN KUNNAN LAPSIPERHEILLE

Uuraisten kunnassa päivitetään parhaillaan lasten ja lapsiperheiden hyvinvointisuunnitelmaa. Tällä kyselyllä kartoitamme kunnassa asuvilta lapsiperheiltä arvioita palveluista kunnassamme. Kyselyn tarkoitus on nostaa esiin lapsiperheiden ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden saatavuudesta ja toimivuudesta Uuraisilla.

Kysely voidaan palauttaa päivähoiton kautta, kunnanvirastoon tai postitse käyttämällä kyselyn mukana tulevaa palautuskuorta. Palautuskuoreen ei tarvitse postimerkkiä. Kyselyn tulokset ovat luettavissa kunnan www-sivuilta tutkimuksen valmistuttua.

KYSELYN VIIMEINEN PALAUTUSPÄIVÄ ON 14.11.2014

1. Taustakysymykset

Ikä; _____

Sukupuoli; Nainen ___ Mies ___

Koulutus

Kansa-tai peruskoulu

Ylioppilas, ammattikoulu

Opisto tai koulutason tutkinto

Alempi korkeakoulu tai

ammattikorkeakoulututkinto

Ylempi korkeakoulututkinto

Muu, mikä _____

Johtava

Ylempi tai alempi toimihenkilö

Työntekijä

Yrittäjä tai maatalousyrittäjä

Opiskelija

Hoidan lapsia/ omaisia/ kotia

Työtön tai lomautettu

Eläkeläinen

Muu, mikä _____

Mikä on ammattiasemanne tällä hetkellä?

Lasten lukumäärä _____

Lasten iät _____

Asuinalue; _____

(esim. Kirkonkylä, Höytiä, Kyynämöinen, Hirvaskangas, Kangashäkki, Jokihaara, Oikari)

2. Yleiset näkemykset

Kuvitelkaa tilanne, jossa kunnat kilpailevat siitä, missä kunnassa lapsiperheen on hyvä asua ja elää. Miten arvelette Uuraisten sijoittuvan kilpailussa? (1= erittäin huonosti, 5= erittäin hyvin)

1	2	3	4	5

Miten mielestänne kykenette hoitamaan asioitanne kunnan kanssa? (1= erittäin huonosti, 5= erittäin hyvin)

1	2	3	4	5

Miten tyytyväinen olette nykyiseen elämäntilanteeseenne? (1= erittäin tyytymätön, 5= erittäin tyytyväinen)

1	2	3	4	5

3. Palveluja koskevat kysymykset

Mitä kuntanne järjestämiä palveluja olette käyttäneet, ja kuinka ne on mielestänne hoidettu?

- A. **Käyttö:** Oletteko Te tai joku perheenjäsenistänne käyttäneet viimeisen 12 kuukauden aikana?
- B. Arvioikaa **palvelujen hoitamista Uraisilla** asteikolla 1-5 huolimatta siitä, oletteko käyttäneet ko. palvelua? (1= toimii erittäin huonosti, 5= toimii erittäin hyvin)

3.1. Sosiaalitoimi

	KÄYTTÖ		PALVELUJEN HOITAMINEN				
	Olen käyttänyt	En ole käyttänyt	1 toimii erittäin huonosti	2	3	4	5 toimii erittäin hyvin
Kunnallinen päivähoito							
Yksityinen päivähoito							
Perheneuvola							
Lapsiperheiden kotipalvelu							
Vammaispalvelu							
Päihdehuolto							
Toimeentulotuki							
Muu sosiaalityö							
Työnsuunnittelu							
Lastensuojelu							
Lastenvalvoja							
Perhetyö							

Ajatuksia, kommentteja, toiveita, kehittämis ehdotuksia;

3.2. Terveystoimi

KÄYTTÖ

PALVELUJEN HOITAMINEN

	Olen käyttänyt	En ole käyttänyt	1 toimii erittäin huonosti	2	3	4	5 toimii erittäin hyvin
Terveyskeskuslääkärin vastaanotto							
Sairaanhoidajan vastaanotto							
Hammashoito							
Äitiysneuvola							
Lastenneuvola							
Perhesuunnittelu							
Kouluterveydenhoito							
Päihdetyöntekijä							
Masennushoitaja							
Terveyskeskuspsykologi							
Puheterapia							
Fysioterapia							
Toimintaterapia							

Ajatuksia, kommentteja, toiveita, kehittämisehdotuksia;

3.3. Koulutoimi

KÄYTTÖ

PALVELUJEN HOITAMINEN

	Olen käyttänyt	En ole käyttänyt	1 toimii erittäin huonosti	2	3	4	5 toimii erittäin hyvin
Esiopetus							
Peruskoulun luokat 1–6							
Peruskoulun luokat 7–9							
Eriyisopetus							
Koulukuraattori							
Koulupsykologi							
Aamu- tai iltapäivätoiminta							
Oppilaiden koulukuljetus							
Esiopetuksen koulukuljetus							

Ajatuksia, kommentteja, toiveita, kehittämisehdotuksia;

3.4. Sivistys- ja vapaa-aikatoimi

KÄYTTÖ

PALVELUJEN HOITAMINEN

	Olen käyttänyt	En ole käyttänyt	1 toimii erittäin huonosti	2	3	4	5 toimii erittäin hyvin
Kansalais- ja työväenopisto							
Kirjastopalvelut							
Kulttuuripalvelut							
Liikunta-, urheilu- ja muut vapaa-aikapalvelut							
Nuorisotilat							
Nuorisotyö							
Etsivä nuorisotyö							

Ajatuksia, kommentteja, toiveita;

3.5 Miten tärkeänä pidätte seuraavia lapsiperheiden palveluja ja miten arvioitte niiden saatavuutta Uuraisilla?

- A. **Tärkeys.** Arvioi asteikolla 1-5. (1= ei lainkaan tärkeä, 5= erittäin tärkeä)
 B. Arvioi palvelujen **saatavuus** asteikolla 1-5(1= erittäin huono, 5= erittäin hyvä)

TÄRKEYS

SAATAVUUS

	1= ei lainkaan tärkeä	2	3	4	5= erittäin tärkeä	1= erittäin huono	2	3	4	5= erittäin hyvä
1. Kunnallinen päivähoito										
2. Yksityinen päivähoito										
3. Perheneuvola										
4. Lapsiperheiden kotipalvelu										
5. Vammaispalvelut										

41. Etsivä nuorisotyö										
-----------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

3.6. Monet kunnat ovat jo uudistaneet tapojaan tuottaa palvelut. Kun ajattelette oman kuntanne lapsiperheiden palveluja, miten tärkeänä pidätte seuraavia asioita? (1= ei lainkaan tärkeä, 5= erittäin tärkeä)

Palvelut säilyvät kunnan järjestäminä ?

1 ei lainkaan tärkeä					5 erittäin tärkeä
	2	3	4		

Peruspalvelut tarjotaan mahdollisimman lähellä kotia? (1=ei lainkaan tärkeä, 5=erittäin tärkeä)

	1	2	3	4	5
Koulu					
Terveyskeskus					
Päivähoito					
Sosiaalipalvelut					
Vapaa- aikatoimi					

Palvelujen laatu ja monipuolisuus varmistetaan, vaikka se tarkoittaisi palvelupisteiden vähentämistä? (1= ei lainkaan tärkeä, 5= erittäin tärkeä)

1	2	3	4	5

Mahdollisuus käyttää myös lähikuntien palveluita? (1= ei lainkaan tärkeä, 5= erittäin tärkeä)

1	2	3	4	5

Mahdollisuus valita julkisen ja yksityisen palveluntuottajan välillä? Esim palveluseteli?(1= ei lainkaan tärkeä, 5=erittäin tärkeä)

1	2	3	4	5

Missä palveluissa olisit valmis käyttämään yksityistä palveluntuottajaa?

Kiitos vastauksistasi!

(Muokattu Suomen Kuntaliiton Paras Arttu-2011 Kyselylomakkeesta.)

Liite 2.

HAASTATTELUPYYNTÖ

Lapsiperheiden palvelut Uuraisilla

Opiskelen sosiaalialan ylempää amk-tutkintoa perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisen koulutusohjelmassa. Teen tällä hetkellä opinnäytetyötäni.

Opinnäytetyöni aiheena on ”Lapsiperheiden palvelut Uuraisilla – vanhempien näkökulma palveluista”. Tarkoitukseni on selvittää, millaisina lapsiperheet Uuraisilla kokevat kunnan peruspalvelut (sosiaali-ja terveysterveyst, opetustoimi). Työn tarkoitus on nostaa esiin kuntalaisten ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia palveluiden saatavuudesta ja toimivuudesta. Opinnäytettä tullaan käyttämään palvelujen kehittämisen pohjalla sekä lisäämään työntekijöiden tietämystä maaseudulla asuvan perheen palvelutarpeista ja arjen haasteista.

Etsin tutkimukseni haastatteluihin Uuraisilla asuvia lapsiperheiden vanhempia. Toivon, että voisin haastatella teitä palveluiden käyttämisestä ja peruspalveluiden merkityksestä lapsiperheiden arjessa. Haastattelut voidaan toteuttaa haastateltavan kotona tai Uuraisten kunnanvirastolla. Kaikki vastaukset tullaan käsittelemään luottamuksellisesti, eikä haastateltavia pysty tunnistamaan valmiista työstä.

Jos kiinnostuit, ota rohkeasti yhteyttä.

Aija Riihimäki

etunimi.sukunimi@uurainen.fi

p.014267....

Liite 3.

Teemahaastattelun alustava teemoitus

(Mukailtu mm. Hämeenahon 2014 haastattelurungon pohjalta)

1. Taustatiedot

Perhe; ketä kuuluu teidän perheeseen?

2. Arki Uuraisilla

Millaisella paikalla asuu Uuraisilla? (sivukylä, kirkonkylä,)

Miten teidän perheen arki rakentuu, jos ajattelee kulkemisten kautta? Työ, lasten ja omat harrastukset, hoitopaikka, palvelut yms. ?

Kuinka teidän perhe liikkuu palveluihin, töihin, harrastuksiin yms.?(oma auto, kimppakyydit, julkinen liikenne, kuljetuspalvelut?)

3. Lasten ja lapsiperheiden palvelut Uuraisilla

3.1. Millaisena paikkana pidät Uuraista lapsiperheelle? Mitä hyviä puolia on Uuraisilla asumisessa, mikä olisi eri tavalla esimerkiksi kaupungissa asuessa?

3.2. UURAISTEN PALVELUT- mitä palveluja olet tai perheenjäsenesi on käyttänyt viimeisen 12kk aikana

Kunnallinen päivähoito
Yksityinen päivähoito
Perheneuvola
Lapsiperheiden kotipalvelu
Vammaisten palvelut
Päihdehuolto
Toimeentulotuki
Työnsuunnittelu
Sosiaalityö
Lastenvalvoja
Lastensuojelu
Perhetyö
Terveyskeskuksen lääkärivastaanotto
Sairaanhoitajan vastaanotto
Hammashoito
Äitiysneuvola

Lastenneuvola
Perhesuunnittelu
Kouluterveydenhuolto
Terveyskeskuspsykologi
Masennushoitaja
Päihdehoitaja
Puheterapia
Toimintaterapia
Fysioterapia
Esiopetus
Peruskoulun luokat 1–6
Peruskoulun luokat 7–9
Erytisopetus
Koulukuraattori
Koulupsykologi
Aamu- tai iltapäivätoiminta
Oppilaiden koulukuljetus
Esikoululaisen kuljetuspalvelu
Työvoimapalvelut
Kansalais- ja työväenopisto
Kirjastopalvelut
Kulttuuripalvelut
Liikunta-, urheilu- ja muut vapaa- aikapalvelut
Nuorisotilat
Nuorisotyö
Etsivä nuorisotyö

Kuinka tärkeäksi koet ko. palvelut perheenne kannalta 1-5? (5= erittäin tärkeä)

Kerro esimerkkikokemus hyvästä, toimivasta palvelusta?

Millaiset asiat tekevät palvelusta toimivan teidän perheellenne?

Arvioi Uuraisten palveluja (sijainti, aukioloaika, asioiden hoitamisen sujuvuus, saiko kaipaamaasi tukea?)

Mitä parantaisit nykyisissä Uuraisten palveluissa tai miten kehittäisit palveluja?

4. Peruspalvelut

Mitkä peruspalveluista ovat tärkeimpiä lapsiperheille?

Millaiset palvelut/ millainen tuki helpottaa lapsiperheen arkea?

Mitkä tekijät tukevat/ lisäävät lapsiperheiden hyvinvointia?

Millaisena näet peruspalveluiden merkityksen lapsiperheiden arjen hyvinvoinnille?

Millaisia palveluja toivoisit Uuraisille enemmän? Millaisista palveluista täällä on puutetta?

5. Tulevaisuus

Millaisena miellät lähipalvelun, mikä matka on mielestäsi sopiva lähipalvelulle?

Mitkä peruspalveluista tulisi säilyttää lähipalveluina?

Millaiseksi oletat palvelutarjonnan Uuraisilla olevan tulevaisuudessa?